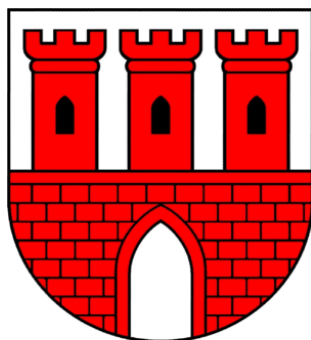


Załącznik do uchwały Nr XXVIII/245/2017
Rady Gminy w Gąsawie
z dnia 11 lipca 2017 r.

Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2017 - 2023



Gąsawa, maj 2017

SPIS TREŚCI:

1	WSTĘP	5
2	POWIĄZANIA Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI.....	10
2.1	Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami krajowymi.....	10
2.2	Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami regionalnymi.....	11
2.3	Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami lokalnymi.....	12
2.4	Zgodności z LSR LGD i Strategią ORSG	13
3	UPROSZCZONA DIAGNOZA GMINY GĄSAWA	17
3.1	SFERA PRZESTRZENNO – FUNKCJONALNA.....	17
3.2	SFERA TECHNICZNA.....	19
3.3	SFERA GOSPODARCZA.....	20
3.4	SFERA SPOŁECZNA	22
4	OBSZAR ZDEGRADOWANY GMINY.....	27
4.1	Analiza wskaźnikowa pod kątem występowania problemów społecznych	28
4.2	Analiza sołectw pod kątem występowania przestrzeni zdegradowanych lub niekorzystnych zjawisk w innych sferach.....	33
4.3	Obszar zdegradowany – podsumowanie analizy	33
5	OBSZAR REWITALIZACJI GMINY	35
6	DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI.....	36
7	WIZJA STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI	40
8	CELE REWITALIZACJI I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	41
9	LISTA PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH	43
10	MECHANIZMY WŁĄCZENIA INTERESARIUSZY W PROCES REWITALIZACJI.....	49
10.1	Interesariusze rewitalizacji.....	49
10.2	Formy partycypacji społecznej	49
10.3	Konsultacje społeczne w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.....	50
10.4	Konsultacje społeczne projektu Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa.....	51
10.5	Partycypacja społeczna na etapie wdrażania i monitorowania	52
11	SYSTEM ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ PROGRAMU REWITALIZACJI	52
12	SYSTEM MONITORINGU, OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ I SYSTEM WPROWADZANIA ZMIAN	56
13	Wykaz niezbędnych zmian ocen i opinii.....	58
	ZAŁĄCZNIKI.....	59

1 WSTĘP

Program rewitalizacji jest narzędziem planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji a także ubiegania się o środki finansowe na realizację tych działań m. in. z funduszy unijnych. Taką funkcję spełnia niniejszy Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa. Wg Wytocznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, program rewitalizacji może być:

- a. opracowany na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie Lokalnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446) – podstawa realizacji niniejszego opracowania, lub
- b. inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy na podstawie art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz. 1777).

W obu wypadkach jest to wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju.

Podstawą niniejszego programu jest art. 18 ustawy o samorządzie lokalnym, gdzie nie ma bezpośrednich odniesień do rewitalizacji. Dlatego dla zachowania spójności z innymi dokumentami programowymi (gminy, powiatu i województwa), opracowanie zostało oparte o „Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”, które wskazują na tryb przygotowania, koordynowania i tworzenia programu rewitalizacji w odwołaniu do ustawy o rewitalizacji z 2015 r.. Zapisy ustawy określają podstawowe pojęcia, gdzie **rewitalizacja** to proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji. Z kolei **program rewitalizacji** - to wieloletni program działań, którego celem jest wyprowadzenie wybranego obszaru ze stanu kryzysowego.

W myśl art. 9.1. ustawy o rewitalizacji **obszar zdegradowany**, to obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto, co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych,
- środowiskowych,
- przestrzenno-funkcjonalnych,
- technicznych.

Obszar rewitalizacji, to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Zgodnie a art. 10 ustawy o rewitalizacji, obszar rewitalizacji nie może być:

- większy niż 20% powierzchni gminy oraz
- zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy.

Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nie posiadające ze sobą wspólnych granic, jednak łącznie wytypowane podobszary muszą spełniać ww. kryterium liczby mieszkańców i powierzchni gminy.

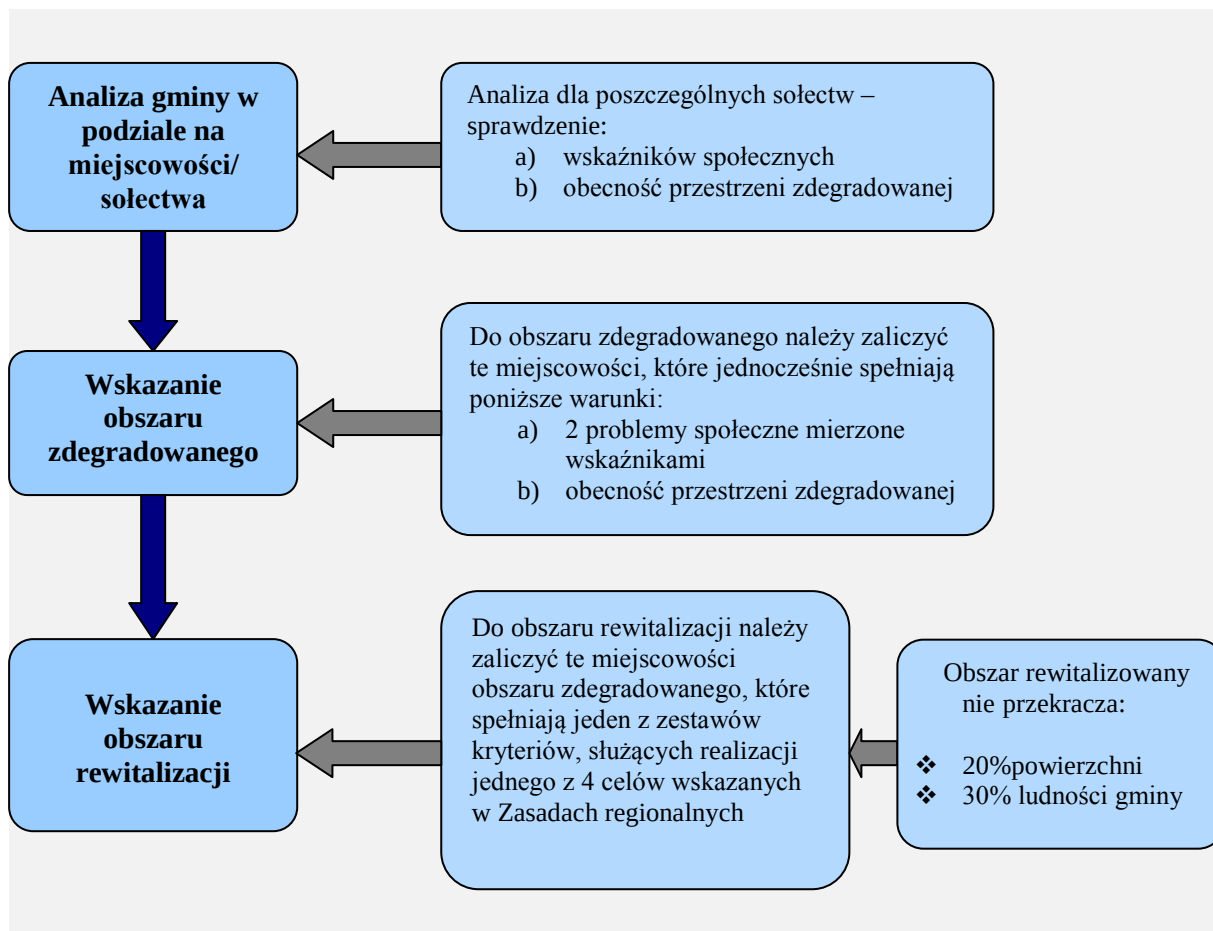
W myśl art. 11.2 ustawy, wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji powinno być oparte o **diagnozę obszaru rewitalizacji**, obejmującą analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie tego obszaru. Diagnoza obejmuje w szczególności pogłębioną analizę czynników kryzysowych w zakresie zjawisk gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych oraz technicznych - stan wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz stan techniczny obiektów budowlanych itp. Zatem wskazanie obszaru zdegradowanego/ obszaru rewitalizacji polega na przeprowadzeniu analizy poszczególnych obszarów (sołectw/miejscowości) pod kątem występowania:

- problemów społecznych określonych poprzez co najmniej 2 problemy społeczne mierzone wybranymi wskaźnikami,
- przestrzeni zdegradowanych,
- problemów w innych sferach.

Wybór obszaru rewitalizacji zależy przede wszystkim od zamierzonego celu rewitalizacji. Stosownie do wymagań *Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*, dla poszczególnych obszarów rewitalizacji w gminie mogą być różne lub te same cele rewitalizacji, w zależności od stanu kryzysowego jaki zostanie na takim obszarze zidentyfikowany i jego potrzeb. Ponadto na danym obszarze rewitalizacji może być realizowany jeden lub kilka celów rewitalizacji, pod warunkiem spełnienia kryteriów, wskazanych dla wszystkich przyjętych dla niego celów rewitalizacji. Gmina musi więc wybrać i spełnić przynajmniej jeden z zestawów

kryteriów w odniesieniu do obszaru zdegradowanego lub jego części i tym samym zdecydować się na określony kierunek/kierunki działań rewitalizacyjnych.

Schemat 1. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na obszarze gminy Gąsawa



Źródło: Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020¹

Opracowanie diagnozy obszaru rewitalizacji Gminy Gąsawa zapoczątkowało działania związane z procesem rewitalizacji na obszarze gminy. Analiza ta pozwoliła na określenie problemów i poznanie potencjałów występujących w poszczególnych sołectwach. W ramach diagnozy przeprowadzono analizę wskaźnikową oraz badania społeczne (badanie ankietowe z mieszkańcami oraz ankiety internetowe), które umożliwiły zebranie podstawowych opinii mieszkańców na temat badanych obszarów oraz wskazanie tych, które charakteryzują się koncentracją niekorzystnych zjawisk, a jednocześnie stwarzają możliwości prowadzenia działań rewitalizacyjnych w konsekwencji wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszarów do rewitalizacji.

¹ Cel rewitalizacji: A) Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej; B) Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej; C) Rozwój społeczny dzieci i młodzieży w rejonach o niskim poziomie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych; D) Zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej.

W toku przeprowadzonej diagnozy w Gminie Gąsawa wyznaczono obszar rewitalizacji, który składa się z dwóch obszarów położonych na przeciwnych krańcach gminy obejmujących sołectwa: Obudno i Szelejewo, które łącznie stanowią 18,7% powierzchni Gminy i są zamieszkiwane przez 14,0% jej mieszkańców. Tym samym wyznaczony obszar rewitalizacji spełnia podstawowe wymagania określone przez ustawę.

W obszarach tych zdiagnozowano negatywne zjawiska społeczne w zakresie:

- Obudno, gdzie występuje szereg niekorzystnych zjawisk: znaczny odsetek (powyżej średniej dla gminy) osób bezrobotnych w tym długotrwale bezrobotnych, mały potencjał kapitału społecznego (starzejące się społeczeństwo) oraz niekorzystne wskaźniki ubóstwa, w tym znaczny udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek;
- Szelejewo, gdzie występuje znaczny odsetek (powyżej średniej dla gminy) osób bezrobotnych w tym długotrwale bezrobotnych oraz znaczny udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek oraz ogólnie znaczna ilość osób korzystających ze środowiskowej pomocy, w tym stałych beneficjentów przy jednoczesnym wysokim potencjale kapitału społecznego – znaczna ilość osób w wieku przedprodukcyjnym, co przy braku wsparcia może szybko doprowadzić do deprawacji młodego pokolenia.

Ponadto stwierdzono występowanie negatywnych zjawisk:

- Obudno, gdzie występuje:
 - ✓ Gospodarczych: bardzo niski stopień przedsiębiorczości,
 - ✓ Przestrzenno-funkcjonalnych: występowanie terenów po przemysłowych (PGR), niskie wyposażenie w infrastrukturę społeczną, problemy komunikacyjne,
 - ✓ Technicznych: degradacja obiektów terenów i budowlanych, porzucone budynki mieszkalne, niska jakość infrastruktury edukacyjnej, zły stan techniczny dróg.
- Szelejewo, gdzie występują problemy w sferze:
 - ✓ Gospodarczej: bardzo niski stopień przedsiębiorczości;
 - ✓ Przestrzenno-funkcjonalnych: występowanie terenów po przemysłowych (PGR), niskie wyposażenie w infrastrukturę społeczną, problemy komunikacyjne,
 - ✓ Technicznych: degradacja obiektów terenów i budowlanych, niska jakość infrastruktury edukacyjnej, zły stan techniczny dróg.

Cele i oczekiwane efekty rewitalizacji

Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 wskazują następujące cele:

- A) Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej;
- B) Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej;
- C) Rozwój społeczny dzieci i młodzieży w rejonach o niskim poziomie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych;
- D) Zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej.

Działania rewitalizacyjne w Gminie Gąsawa koncentrować się będą na:

- ✓ **zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej – Obudno, Szelejewo;**

Dla osiągnięcia powyższych celów zakłada się realizację działań nakierowanych na:

- wzrost aktywności społecznej, ożywienie społeczne,
- zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego (związanego m.in. z oddaleniem od rynku pracy, degradacją obszarów, niewystarczającym dostępem do dobrej jakości, niedrogich usług społecznych), w tym poprzez poprawę warunków uczestnictwa osób w trudnej sytuacji w życiu społecznym i gospodarczym,
- wzrost zatrudnienia poprzez ożywienie gospodarcze, wzrost potencjału gospodarczego między innymi poprzez wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

2 POWIĄZANIA Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI

Program Rewitalizacji wykazuje powiązania z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

2.1 Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami krajowymi

Nazwa dokumentu	Opis powiązań
Narodowy Plan Rewitalizacji 2022 Założenia	PR Gminy Gąsawa nawiązuje do celu głównego Narodowego Planu Rewitalizacji, którym jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym poprzez działania zintegrowane.
Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	PR Gminy Gąsawa nawiązuje do celu głównego Strategii, którym jest podejmowanie działań skierowanych na poprawę jakości życia Polaków i rozwoju Polski na tle Unii Europejskiej. W tym względnie program rewitalizacja jest zgodny z następującymi celami: - Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki; - Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, - Cel 11 Wzrost społecznego kapitału rozwoju.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Dokument wyznacza najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. PR Gminy Gąsawa nawiązuje do: - Cel 3 - Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego - Cel 4 - Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego - Cel 1 - Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	Głównym celem dokumentu jest: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. PR Gminy Gąsawa nawiązuje do celu 2 Strategii, którym jest Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Dokument zawiera cele i kierunki działań służące takiemu planowaniu przestrzennemu, który pozwoli na wzrost społeczno-gospodarczy państwa. Program Rewitalizacji jest zgodny z następującymi celami określonymi w dokumencie: - Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju

	kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystywanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów - Przywrócenie i utrwalanie ładu przestrzennego.
Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020	PR Gminy Gąsawa nawiązuje bezpośrednio do Wytycznych poprzez realizację zalecanych procedur wdrażania programów operacyjnych na lata 2014-2020 w zakresie rewitalizacji - niniejszy Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa został opracowany wg zaleceń Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Źródło: Opracowanie własne

2.2 Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami regionalnymi

Nazwa dokumentu	Opis powiązań
Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Gmina Gąsawa znajduje się w kategorii polityki przestrzennej – obszary wiejskie, dla których oczekiwana rola i znaczenie w rozwoju województwa wiąże się z aktywizacją społeczno-gospodarczą na poziomie lokalnym. W zakresie priorytetowych obszarów Strategii Rozwoju Województwa Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa odpowiada obszarom: - Konkurencyjna gospodarka, - Modernizacja przestrzenna wsi i miast, - Nowoczesne społeczeństwo. oraz koresponduje z celami strategicznymi: - Gospodarka i miejsca pracy - Dostępność i spójność - Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi - Nowoczesny sektor rolno-spożywczy - Tożsamość i dziedzictwo
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Zgodnie z zapisami RPO, rewitalizacja społeczno – gospodarcza, a także fizyczna obszarów o dużej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych jest jednym z podstawowych działań mających przyczynić się do minimalizacji występujących na danych obszarach problemów. PR Gminy Gąsawa jest zgodny z Priorytetem Inwestycyjnym 9b Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich, w ramach którego wsparcie będzie skoncentrowane na podejmowaniu działań zmierzających do ożywienia społeczno – gospodarczego poprzez aktywizację osób zamieszkujących obszary problemowe oraz poprawę warunków uczestnictwa tych osób w życiu społecznym i gospodarczym. Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa obejmuje swoim zasięgiem obszar wiejski i

	wpisuje się w Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność. Program rewitalizacji jest zgodny z Priorytetem Inwestycyjnym 9d „Inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, którego celem jest ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju. W ramach tego priorytetu realizowana będzie odnowa społeczno – gospodarcza polegająca na rewitalizacji miejscowości wiejskich, co powinno przyczynić się do uruchomienia uśpionych potencjałów społecznych, które przyczynią się do aktywizacji społecznej i zawodowej społeczności lokalnych.
Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020	Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa wykazuje zgodność z następującymi celami strategicznymi dokumentu: - Wzrost poziomu życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych - Wzrost poziomu aktywności w życiu społecznym - Wzrost poziomu samodzielności mieszkańców regionu

Źródło: Opracowanie własne

2.3 Powiązania Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa z dokumentami lokalnymi

Nazwa dokumentu	Opis powiązań
Strategia Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012 – 2022	Wizja rozwoju Powiatu Żnińskiego zawarta w Strategii to „Przyjazny i bezpieczny powiat o silnym kapitale społecznym, kultywujący tradycję i kulturę Pałuk, rozwinięty gospodarczo w oparciu o zasoby przyrodnicze i dziedzictwo historyczno-kulturowe oraz poprzez stworzenie i promocję oryginalnej marki”. Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa wpisuje się w cel główny: Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez budowanie kapitału społecznego, dążenie do spójności społecznej rozumianej jako wyrównywanie szans i możliwości rozwoju oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w ramach którego realizowane są cele operacyjne: 1) Przeciwdziałanie bezrobociu i aktywizacja lokalnego rynku pracy 2) Zapewnienie opieki społecznej, wsparcia osób niepełnosprawnych oraz osób z zaburzeniami psychicznymi, aktywna walka z patologiami i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
STRATEGIA ROZWOJU GMINY GĄSAWA 2008-2020	Zapisy Strategii Rozwoju Gminy Gąsawa na lata 2008 – 2020 wskazują planowanie szerokiego wachlarza przedsięwzięć (społecznych, gospodarczych, przestrzennych i ekologicznych) prowadzących do zapewnienia wszechstronnego rozwoju gminy oraz osiągnięcia poprawy warunków życia mieszkańców. Program rewitalizacji gminy nawiązuje do priorytetu: I. Rozwój przedsiębiorczości lokalnej, gdzie przewidziano zadania w zakresie: wspieranie, sprzyjanie i stymulowanie przedsiębiorczości samodzielności gospodarczej, wykorzystanie istniejącego zaplecza i potencjału pracy (w tym bezrobotnych), tworzenie dobrych miejsc pracy, dostosowanie systemu podatkowego, stypendialnego, ofertowego do potencjalnych inwestorów. II. Tworzenie miejsc pracy, w ramach którego podejmowane będą działania: stymulowanie przedsiębiorczości i samodzielności, kreowanie nowych usług i

	potrzeb, pomoc organizacyjna, przekwalifikowanie, rozbudzanie, uczenie i wspieranie przedsiębiorczości wśród mieszkańców, szczególnie młodych, zdobywanie nowych umiejętności. III. Wzrost jakości życia mieszkańców gminy, w tym rozwój infrastruktury technicznej, infrastruktury komunalnej oraz wspieranie organizacji i funkcjonowania instytucji służących zaspokajaniu potrzeb, takich jak zdrowie, edukacja, kultura, pomoc społeczna, bezpieczeństwo. IV. Dostosowanie obszarów wiejskich do standardów UE, gdzie zakłada się działania w zakresie: edukacji, przekwalifikowania, wspieranie pozarolniczej aktywizacji gospodarczej rolników i ich dzieci, przedsiębiorczości, tworzenie na obszarach wiejskich nowych miejsc pracy i ofert usługowych poza i około rolniczych rozwój zaawansowanego przetwórstwa rolno – spożywczego. V. Edukacja wszystkich, w tym program podnoszenia jakości poziomu oświaty w zakresie: modernizacji i restrukturyzacji szkolnictwa podstawowego oraz ponad podstawowego. VI. Integracja wszystkich, jako odbudowa tradycji i tożsamości społecznej poprzez cele integrujące mieszkańców: ochrona środowiska, bezpieczeństwo, ład i estetyka otoczenia, budowa wspólnej infrastruktury komunalnej, wybory samorządowe, pomoc sąsiedzka, działania w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: kultywowanie i odbudowa miejscowych tradycji, miejsc symbolicznych, twórczości ludowej, pamięci, języka itp., rozwój demokracji i komunikacji społecznej: tworzenie lokalnych organizacji pozarządowych, uspołecznienie procesów decyzyjnych, uaktywnienie jednostek pomocniczych (sołectw), promocja i budowa pozytywnego wizerunku itp.
STRATEGIA Rozwiązywania Problemów Społecznych GMINY GĄSAWA 2008-2020	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych służy głównie rozszerzeniu i pogłębieniu form pracy w obszarze polityki socjalnej gminy, realizacji współpracy oraz partnerstwa instytucji i organizacji pozarządowych, jednostek instytucjonalnych takich jak: oświata, służba zdrowia, policja i straż miejska funkcjonujących na terenie gminy. PR Gminy wpisuje się w cele strategiczne określone w dokumencie: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Program Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Gąsawa	PGN zakłada działania wpływające na poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, w tym obiektów planowanych do rewitalizacji w sołectwach Szelejewo i Obudno.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gąsawa	W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gąsawa” cel podstawowy sformułowany jest jako „wielofunkcyjny, zrównoważony rozwój gospodarczy gminy gwarantujący wysoką jakość życia jej mieszkańcom. Cel ten ma być realizowany poprzez wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju w sferach: społecznej, gospodarczej, ekologicznej, przestrzennej.

Źródło: Opracowanie własne

2.4 Zgodności z LSR LGD i Strategią ORSG

Zgodnie z *Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego* program rewitalizacji powinien **wykazywać wpływ programu rewitalizacji na wskaźniki określone w Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Żnińskiego oraz Strategii Rozwoju**

Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność LGD Pałuki-Wspólna Sprawa. Stwierdzenie zgodności z powyższymi strategiami oznacza także zgodność z dokumentami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Realizacja Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa wpływać będzie na osiągnięcie wskaźników Strategii Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Żnińskiego, w następujących obszarach:

Cel strategiczny nr I. Harmonijny rozwój gospodarczy z centralnym ośrodkiem w Żninie.

- I.1. Wsparcie inwestycji i przedsiębiorczości kreującej nowe miejsca pracy.
- I.2. Ograniczenie skali niekorzystnych zjawisk demograficznych.
- I.3. Poprawa konkurencyjności oferty turystyczno-rekreacyjnej i rozwój infrastruktury wspierającej sektor turystyczny.
- I.4. Wsparcie produkcji, dystrybucji i promocji tradycyjnych i lokalnych produktów żywnościowych.

Cel strategiczny nr II. Rozwój infrastruktury technicznej i ochrona walorów środowiska naturalnego.

- II.2. Modernizacja i budowa obiektów i instalacji publicznych w ramach gospodarki niskoemisyjnej i rozwój systemów OZE.
- II.3. Rozbudowa i dostosowanie składników infrastruktury technicznej do wymaganych standardów i potrzeb mieszkańców.

Cel strategiczny nr III. Zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości usług społecznych.

- III.2. Dostosowanie oferty opieki nad dziećmi do potrzeb mieszkańców.
- III.4. Rozwój atrakcyjnej oferty kulturalnej dla turystów i mieszkańców ORSG.

Cel strategiczny nr IV. Zapobieganie i ograniczenie skutków negatywnych zjawisk społecznych.

- IV.1. Ograniczanie skali i skutków bezrobocia.
- IV.2. Zapobieganie i łagodzenie skutków wykluczenia społecznego.

ORSG jako głównych odbiorców projektu rewitalizacji wyznacza osoby bezrobotne oraz zagrożone wykluczeniem społecznym.

W zakresie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność realizacja Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa wpływać będzie na osiągnięcie wskaźników w obszarze celów ogólnych:

Cel ogólny 2: Wzrost konkurencyjności obszaru LSR do 2023r.

Cel ogólny 3: Wsparcie włączenia społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LSR do 2023r.

W ramach celu ogólnego 2, zrealizowany będzie cel szczegółowy i wskaźniki:

2.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki na obszarze LSR do 2023r, oraz wskaźniki, które przyczynią się do osiągnięcia:

- rezultatu: liczba osób korzystających ze rewitalizowanych obszarów: Obudno 326 osób, Szelejewo 426 osób,

- produktu:

- a) liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – 3,
- b) powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją: Obudno 4100m², Szelejewo 3761m²,
- c) długość przebudowanych dróg gminnych - Szelejewo 700m,

W ramach celu ogólnego 3, zrealizowany będzie cel szczegółowy i wskaźniki:

3.1 Wspieranie włączenia społecznego na obszarze LSR do 2023r.

Wskaźniki, które przyczynia się do ich osiągnięcia:

- rezultatu:

- a) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu(w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 40%) - 4 osoby
- b) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 4%) - 1
- c) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna (w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 46%) - 5
- d) efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze społecznym (w okresie 3 miesięcy po opuszczeniu programu 56%) - 6
- e) efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym (w okresie 3 miesięcy po opuszczeniu programu 22%) - 2

- produktu, które przyczynią się do ich osiągnięcia:

- a) - liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie - 9

Program rewitalizacji będzie miał też bezpośrednie odniesienie do wskazanych w LSR grup defaworyzowanych:

- osoby młode (do 35 roku życia)
- osoby starsze (po 50 roku życia)
- kobiety
- osoby niepełnosprawne
- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym - z problemami bezrobocia, ubóstwa, braku zaradności i niewielkiej aktywności społeczno-zawodowej.

3 UPROSZCZONA DIAGNOZA GMINY GĄSAWA

3.1 SFERA PRZESTRZENNO – FUNKcjONALNA

Położenie w przestrzeni geograficznej

Gmina Gąsawa jest położona w południowej części powiatu żnińskiego, w południowo-wschodniej części Pałuk oraz południowo – zachodniej części województwa kujawsko - pomorskiego (przy drodze krajowej nr 5 z Bydgoszczy do Gniezna). Przez gminę przebiega część Szlaku Piastowskiego. Gmina Gąsawa bezpośrednio sąsiaduje z gminami: Żnin i Rogowo (powiat żniński) oraz Dąbrowa i Mogilno (powiat mogileński).

Tabela 1. Struktura osadnicza Gminy Gąsawa

Sołectwo/miejscowość	Powierzchnia [ha]	Udział [%]	Ludność [os.]		Udział w 2015r. [%]
			2014	2015	
Gmina Gąsawa	13 600	100	5 289	5 592	5592
Annowo	309,53	2,27	228	247	247
Biskupin	665,91	4,89	321	340	340
ChomiąŜa Szlachecka	1236,07	9,08	162	182	182
Drewno	1552,51	11,41	92	97	97
Gąsawa	693,85	5,10	1459	1550	1550
Godawy	886,73	6,52	272	56	56
Gogółkowo	547,81	4,02	418	437	437
Głowy	179,50	1,31	52	297	297
Komratowo	235,93	1,73	71	75	75
Laski Wielkie	610,72	4,49	224	230	230
Łysinin	1270,74	9,34	336	343	343
Marcinkowo Górne	591,10	4,34	224	87	87
Marcinkowo Dolne	404,68	2,97	83	229	229
Nowawieś Pałucka	494,44	3,63	207	212	212
Obudno	1483,98	10,90	322	332	332
Oćwieka	375,11	0,02	116	127	127
Piastowo	268,44	1,97	88	95	95
Pniewy	404,93	2,97	116	118	118
Ryszewko	277,95	2,04	82	91	91
Szelejewo	1059,06	7,78	425	447	447

Źródło: UG Gąsawa

Największa liczba mieszkańców zamieszkuje w Gąsawie, gdzie mieszka 27,8 % mieszkańców. Ponadto do najliczniej zamieszkanych należą miejscowości: Szelejewo, Gogółkowo, Łysinin, Biskupin.

Zasoby przyrodnicze i kulturowe

Zasoby kulturowe i przyrodnicze należą do bardzo istotnych elementów kształtujących potencjał rozwojowy gminy. Związane są głównie z Obszarem Chronionego Krajobrazu Jezior Żnińskich, który zajmuje 28% powierzchni gminy, które tworzą:

- dwa ciągi jezior rynnowych rynny żnińskiej i koluskiej o dużych walorach rekreacyjnych. Jest to obszar szczególnie cenny ze względu na niepodważalne walory przyrodnicze, wyjątkową różnorodność i walory estetyczne krajobrazu,
- kompleksy leśne towarzyszą najatrakcyjniejszym w gminie jeziorom,
- urozmaicona rzeźba polodowcowa - rynny jezior, dolinki małych cieków, sandry,
- rezerwat przyrody Źródła Gąsawki,
- pomniki przyrody w postaci rzadkich okazów drzew.

Bardzo istotnym elementem kultury gminy jest Szlak Piastowski, który przebiega przez teren gminy oraz jeden z najbardziej znanych w Europie rezerwat archeologiczny w Biskupinie. Na terenie rezerwatu mieści się Muzeum Archeologiczne, gdzie co roku są organizowane największe w Europie festyny archeologiczne. Do atrakcji turystycznych należy również zaliczyć liczne dworki z XIX wieku oraz modrzewiowy kościół w Gąsawie z 1674 roku. Do dużych atrakcji turystycznych należy również kolejka wąskotorowa wraz z muzeum kolejnictwa położonym w pobliskiej Wenecji.

Komunikacja

Gmina charakteryzuje się dogodnym położeniem i dobrym skomunikowaniem w strefie silnego oddziaływania Bydgoszczy (57 km) oraz w bezpośrednim sąsiedztwie korytarzy funkcjonalnych (o znaczeniu regionalnym i międzynarodowym) drogi krajowej K-5, stanowiącej główne połączenie między Wrocławiem, Poznaniem, Bydgoszczą i Gdańskiem oraz dróg wojewódzkich nr 251 i 254, jak również w niewielkiej odległości (21 km) od ważnej linii kolejowej Poznań – Inowrocław – Toruń – Olsztyn, uważanych za obszary szybkiego rozwoju, w tej części województwa. Ponadto układ drogowy w gminie Gąsawa uzupełnia gęsta sieć:

- 14 dróg powiatowych – 76,5 km,
- 39 dróg lokalnych – 74,03 km,

są to drogi o znaczeniu lokalnym służące miejscowym potrzebom w znacznej części o nawierzchni asfaltowej i o dobrym stanie .

Komunikacja publiczna PKS

Układ sieci PKS oraz prywatnych linii autobusowych powoduje, że bardzo dobrze dostępna jest siedziba powiatu żnińskiego – Żnin (21 połączeń). PKS zapewnia też kilka połączeń z Bydgoszczą oraz Toruniem oraz Inowrocławiem. Jednakże dobre skomunikowanie z krajową siecią dróg dotyczy przede wszystkim Gąsawy. Połączenia z pozostałymi miejscowościami są jednak znacznie ograniczone - do 2-3 połączeń dziennie, co sprawia kłopoty w swobodnym przemieszczaniu się ludności do głównych ośrodków.

3.2 SFERA TECHNICZNA

Ogrzewanie

Gmina nie posiada scentralizowanych systemów zaopatrzenia w ciepło. Poszczególne obiekty zaopatrywane są w ciepło z kotłowni lokalnych i źródeł indywidualnych. Do opalania wykorzystuje się głównie węgiel kamienny, olej opałowy. Indywidualne ogrzewanie olejowe i gazowe funkcjonuje głównie w Gąsawie, Gogółkowie, Łysininie, Pniewach, Chomiąży Szlacheckiej i Wiktorowie. W pozostałych miejscowościach wykorzystuje się węgiel i drewno.

Sieć wodociągowa

W gminie nie występują niedobory jakościowe i ilościowe wody. Według danych z GUS 2015 długość sieci wodociągowej w gminie wynosi ogółem 99,2 km. Z sieci wodociągowej korzysta 99,9% mieszkańców gminy. Wszystkie budynki mieszkalne podłączone są do sieci wodociągowej (liczba budynków mieszkalnych – 1 069). Na terenie gminy zaopatrzenie w wodę odbywa się na bazie 11 ujęć wody.

Sieć kanalizacyjna

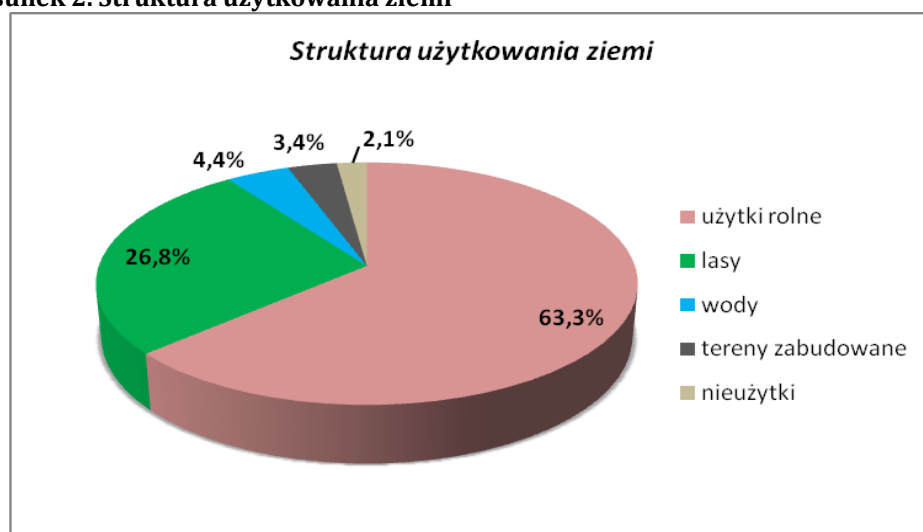
Gmina Gąsawa nie posiada własnej grupowej oczyszczalni ścieków. Ścieki z terenu gminy odprowadzane są kolektorem tłocznym o długości 10,5 km w kierunku północnym do grupowej mechaniczno biologicznej oczyszczalni ścieków w Żninie o przepustowości 2800 m³ na dobę. Odbiornikiem ścieków z oczyszczalni w Żninie jest jezioro Żnińskie Duże. Do sieci podłączonych jest 42,9% mieszkańców, z terenów sołectw: Biskupin, Chomiąża Szlachecka, Gąsawa, Gogółkowo, Godawy, Komratowo, Laski Wielkie, Łysin, Marcinkowo Górne i Dolne, Obudno, Oćwieka, Szelejewo.

3.3 SFERA GOSPODARCZA

Struktura użytkowania gruntów

Cechą charakterystyczną struktury użytkowania gruntów w gminie, jest bardzo duży udział użytków rolnych, stanowiący 63,3% ogólnej powierzchni gminy. Lasy stanowią ok. 26,8% ogółu powierzchni gminy, łąki stanowią ok. 5,6% a pastwiska ok. 1,8%, a sady to ok. 0,6%. Struktura użytków rolnych przedstawiona została na rysunku 2.

Rysunek 2. Struktura użytkowania ziemi



Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Działalność gospodarcza

W gminie Gąsawa w roku 2015 działalność gospodarczą prowadziło łącznie 408 podmiotów gospodarczych. W latach 2010 – 2015 wystąpił znaczny wzrost aktywności gospodarczej, co przejawiało się wzrostem liczby podmiotów gospodarczych – przybyło 39, tj. ok. 9%.

Tabela 2. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru Regon

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gmina Gąsawa	369	371	364	374	394	408

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Tabela 3 przedstawia wskaźnik przedsiębiorczości dla gminy w porównaniu do regionu. Widać wyraźny wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2012 – 2015 dla gminy Gąsawa. W porównaniu z krajem oraz województwem kujawsko – pomorskim wskaźnik ten jest dużo niższy ale nieznacznie wyższy niż dla powiatu żnińskiego.

Tabela 3. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	1 004	1 032	1 057	1 071	1 089
woj. kujawsko – pomorskie	879	897	914	919	927
powiat żniński	712	724	743	756	765
Gmina Gąsawa	699	687	710	745	778

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Spośród podmiotów gospodarki zlokalizowanych w gminie Gąsawa w 2015 roku przeważała działalność w obszarze usług (243 podmiotów). W sferze przemysłu i budownictwa funkcjonowało 135 podmiotów (33%). Liczba podmiotów działających w sferze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa wynosiła 30, co stanowi 7,3%.

Rolnictwo

Na terenie gminy spotyka się niemal wszystkie kompleksy rolniczej przydatności gleb. W 2010 r. w gminie Gąsawa liczba gospodarstw ogółem wyniosła 471 w tym 448 gospodarstw prowadzących działalności rolniczą. Najwięcej gospodarstw zanotowano powyżej 15 ha (134) stanowiły 28,5%. Najmniej gospodarstw w przedziale 10 – 15 ha (37) stanowiły 7,9%.

Tabela 4. Liczba gospodarstw indywidualnych wg areалу w 2010 r.

Grupy obszarowe	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą
Ogółem	471	448
Do 1 ha włącznie	154	135
Powyżej 1 ha razem	317	313
1 – 5 ha	88	85
5 – 10 ha	58	58
10 – 15 ha	37	37
15 ha i więcej	134	133

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 14,65 ha (PSR 2010 r.). Rolnictwo zostało zdominowane przez uprawę zbóż. W hodowli zwierząt gospodarskich najwyższy odsetek zajmują drób i trzoda chlewna.

Turystyka

Gmina Gąsawa ze względu na to, że leży na Szlaku Piastowskim dysponuje wieloma zasobami przyrodniczymi i antropogenicznymi, które stwarzają bardzo dobre warunki dla rozwoju turystyki. Tym niemniej turystyka nie jest dobrze rozwinięta. Aktywność koncentruje się na Biskupinie i w niewielkim stopniu w pasie jezior.

Na terenie gminy funkcjonuje jeden obiekt hotelowy o wysokim standardzie - hotel Herbarium w Chomiąży Szlacheckiej (4*) oraz 7 innych obiektów w tym tylko 4 całoroczne dysponujące łącznie 989 miejscami, w tym 467 miejscami całorocznymi. Funkcjonuje również 1 pole namiotowe oraz 10 kwater agroturystycznych.

3.4 SFERA SPOŁECZNA

Ludność

Obszar gminy w 2015 r. zamieszkiwało 5 244 osoby a gęstość zaludnienia osiągnęła 39 os/km². W ostatnich 5-ciu latach ubyło 62 mieszkańców (ok. 1%) i w 100% były to kobiety - liczba mężczyzn jest taka sama jak w 2011 r.

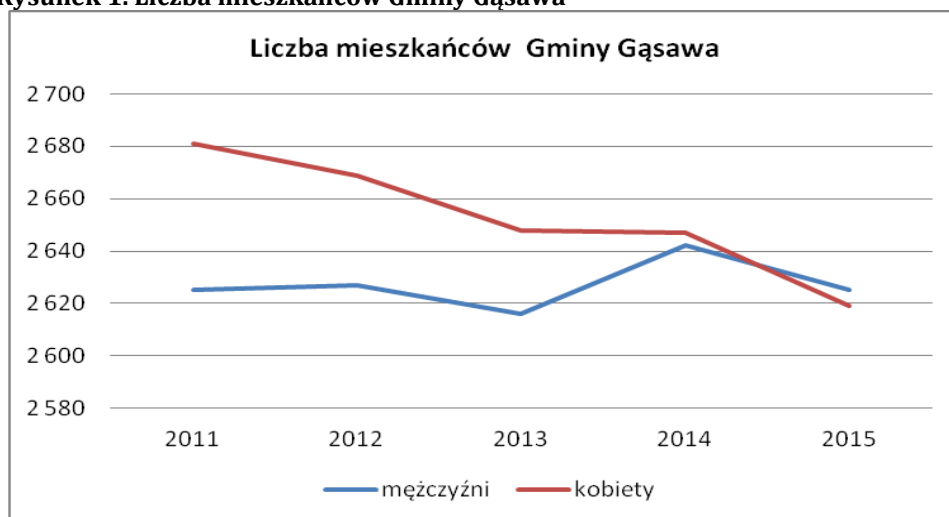
Tabela 5. Ludność Gminy Gąsawa w latach [os.]

Płeć	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	5 306	5 296	5 264	5 289	5 244
Mężczyźni	2 625	2 627	2 616	2 642	2 625
Kobiety	2 681	2 669	2 648	2 647	2 619

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

W gminie systematycznie ubywa mieszkańców, przy czym zdecydowanie ubyło więcej kobiet a w przypadku mężczyzn utrzymuje się w miarę stabilna sytuacja, co przedstawia wykres 1.

Rysunek 1. Liczba mieszkańców Gminy Gąsawa



Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Na tle powiatu i województwa gmina wykazuje zdecydowanie niekorzystne zmiany. Występuje tu dużo mniejsza liczba urodzeń oraz dużo wyższy wskaźnik zgonów niż przeciętna dla powiatu i województwa. Tym samym, przyrost naturalny w gminie jest dużo niższy. Jedynie

korzystnie kształtuje się wskaźnik małżeństw, który jest nieco wyższy zarówno od średniej powiatu jak i województwa.

Natomiast Gmina Gąsawa wyróżnia się korzystnie pod względem osób w wieku przedprodukcyjnym - ma najwyższą wartość – 19,15% od średniej krajowej oraz wojewódzkiej i powiatowej. Liczba osób wieku produkcyjnym ma również najwyższą wartość – 63,44%, natomiast w wieku poprodukcyjnym jest wyraźnie niższa - 17,41% od powiatu żnińskiego - 18,21% a również kraju i województwa kujawsko – pomorskiego, gdzie wynosi powyżej 19%.

Tabela 6. Struktura ekonomicznych grup wieku w gminie Gąsawa na tle kraju i regionu w 2015 r. [%]

Jednostka terytorialna	wiek przedprodukcyjny	wiek produkcyjny	wiek poprodukcyjny
Gmina Gąsawa	19,15	63,44	17,41
Polska	17,96	62,45	19,60
woj. kujawsko – pomorskie	18,16	62,75	19,09
powiat żniński	18,91	62,89	18,21

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Struktura ekonomicznych grup wiekowych stwarza określone wyzwania. Znaczna ilość osób młodych oraz osób w wieku produkcyjnym wskazuje na konieczność prowadzenia określonych działań na rzecz tych właśnie grup, tak aby maksymalnie wykorzystać ich potencjał.

Rynek pracy

W ostatnich latach sytuacja na rynku pracy znacząco się poprawiła. Liczba bezrobotnych w roku 2015 wyniosła 357 osób i w stosunku do 2010 zmalała o 107 osób, w tym bezrobotnych kobiet było 225 a mężczyzn o 132. Przekładając to na wskaźnik bezrobocia w gminie, w latach 2010-2015 można zaobserwować spadek tego wskaźnika zarówno w przypadku kobiet jak i mężczyzn. Tym niemniej widać, że udział kobiet jest wciąż bardzo wysoki.

Tabela 7. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie gminy Gąsawa[%]

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	13,7	14,4	14,0	15,0	12,1	10,7
mężczyźni	10,2	11,1	10,6	11,6	8,8	7,4
kobiety	17,9	18,1	18,1	19,1	15,9	14,7

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zarejestrowanych na terenie gminy Gąsawa jest wyraźnie wyższy niż dla powiatu żnińskiego, województwa kujawsko – pomorskiego oraz kraju. W stosunku do kraju wskaźnik jest wyższy aż o 4,2%.

Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle kraju i regionu [%]

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5	6,5
woj. kujawsko – pomorskie	10,3	10,3	11,1	11,3	9,6	8,2
powiat żniński	11,8	12,6	12,8	13,1	10,8	9,5
Gmina Gąsawa	13,7	14,4	14,0	15,0	12,1	10,7

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Edukacja

Na terenie gminy działają gminne placówki oświatowo – wychowawcze:

- Szkoła Podstawowa w Gąsawie,
- Oddział zamiejscowy szkoły podstawowej z oddziałem „0” i kl. 1-3 w Szelejewie,
- Szkoła Podstawowa z oddziałem „0” w Laskach Wielkich,
- Gimnazjum w Gąsawie,
- Przedszkole Samorządowe w Gąsawie z oddziałami klas „0”.

Bazę dydaktyczną szkół na terenie gminy stanowi 1 budynek szkolny w Gąsawie, który jest siedzibą Szkoły Podstawowej i Gimnazjum oraz 1 budynek szkolny w Laskach Wielkich, który jest siedzibą szkoły podstawowej. Oddział zamiejscowy Szkoły Podstawowej w Szelejewie, urzęduje w 2 budynkach. Bazę przedszkola samorządowego stanowi 1 budynek w Gąsawie, gdzie opieką objętych jest 120 dzieci w wieku 3-5 lat.

Pomoc społeczna

Na terenie gminy opieką społeczną zajmują się Lokalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gąsawie, który realizuje ustawowo zadania własne i zlecone oraz Środowiskowy Dom Samopomocy, który koncentruje się głównie na osobach starszych i chorych. W gminie brak jest takich placówek jak noclegownia, mieszkań socjalnych, klubu integracji społecznej.

W roku 2015 w porównaniu z rokiem 2014 zmalała liczba rodzin korzystających z pomocy o 4,3% a liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy o 6,3%. Natomiast wzrosła liczba osób korzystających z posiłków – o 9,1%. Znacząco wzrosła również liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy – o ponad 46% oraz liczba osób, którym przyznano zasiłek stały – o ponad 83%. Wystąpił również wyraźny spadek liczby dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, spadek wynosi 16,7%.

Tabela 9. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej

Wyszczególnienie	2014	2015
Liczba rodzin korzystających z pomocy	141	135
Liczba osób w rodzinach	457	428
Liczba dzieci	230	219
Liczba osób korzystających z posiłku	99	108
Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy	37	54
Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały	6	11
Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	393	348

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG Gąsawa

Głównym powodem otrzymywania pomocy jest bezrobocie i ubóstwo. W 2015 roku było to odpowiednio 57,8 i 61,5% ogółu rodzin którym przyznano pomoc. Ponadto w gminie wymagają wsparcia osoby niepełnosprawne oraz dotknięte długotrwałą chorobą, a także narasta problem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Natomiast prawie nie występują problemy z przemocy w rodzinie czy alkoholizmu.

Tabela 10. Powody przyznania pomocy społecznej

Wyszczególnienie	2014	2015
Ubóstwo	88	83
Bezrobocie	106	78
niepełnosprawność	25	26
długotrwała choroba	37	39
wielodzietność lub potrzeba ochrony macierzyństwa	20	17
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gosp. domowego	19	22
przemoc w rodzinie	1	0
Alkoholizm	4	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG Gąsawa

Aktywność kulturalno - sportowa

Organizacją życia kulturalnego na terenie gminy zajmuje się głównie Lokalny Ośrodek Kultury w Gąsawie, w skład, którego wchodzi Biblioteka Publiczna w Gąsawie z filią w Laskach Wielkich. Lokalny Ośrodek Kultury w Gąsawie zajmuje się edukacją kulturalną i wychowaniem przez sztukę, tworzeniem warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowaniem sztuką i wiedzą - rozwojem regionalnych tradycji ludowych, tworzeniem warunków dla rozwoju folkloru, rękodzieła artystycznego i ludowego, rozpoznawaniem,

rozbudzaniem i zaspakajaniem potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych i rekreacyjno - sportowych społeczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Przy szkole w Gąsawie działa Uczniowski Klub Sportowy „Tarpany”, skupiający 45 uczniów. Działa tu również Ludowy Klub Sportowy – znany na arenie ogólnokrajowej, dzięki uczestnictwu w rozgrywkach o Mistrzostwo Polski w hokeju na trawie.

Podsumowanie

Podstawowa charakterystyka gminy wskazuje, że za najważniejsze uwarunkowania rozwoju gminy, należy uznać:

- ✓ Korzystny kształt sieci osadniczej – równomierne rozmieszczenie miejscowości oraz liczna sieć dróg, pozwalająca na stosunkowo łatwą realizację zadań własnych w zakresie infrastruktury społecznej i technicznej,
- ✓ Wysokie bezrobocie wśród kobiet, niska przedsiębiorczość oraz brak znaczących pracodawców w gminie, znacznie ogranicza możliwości rozwoju gospodarczego gminy,
- ✓ Duże uzależnienie rynku pracy gminy od wyjazdów do pracy do Żnina, Mogilna i Bydgoszczy – sytuacja na rynku pracy jest obecnie relatywnie korzystna, ale nie wpływa na wykorzystanie potencjału endogenicznego i w dużej części jest zależna od organizacji przewozów pasażerskich - dostępność komunikacyjna (jest to uwarunkowanie kluczowe),
- ✓ Bardzo słabo funkcjonująca komunikacja autobusowa, w tym brak połączeń z siedzibą powiatu – Żninem, umożliwiających dojazdy do pracy i ograniczających dojazdy do szkół. W praktyce – dojazd do pracy do Żnina jest możliwy wyłącznie za pomocą transportu indywidualnego,
- ✓ Niskie współczynniki przedsiębiorczości w szczególności z niewielką liczbą większych przedsiębiorstw daje w konsekwencji bardzo małą liczbę miejsc pracy na terenie gminy. Sytuację pogarsza również niski współczynnik przedsiębiorczości w powiecie żnińskim. Na terenie gminy funkcjonowały gospodarstwa uspołecznione (PGR), które zazwyczaj nie sprzyjały przedsiębiorczości, a często wręcz sprzyjały tworzeniu patologii społecznych.
- ✓ Wysoki potencjał rolnictwa związany ze stosunkowo dobrymi warunkami glebowymi, jednocześnie mała liczba gospodarstw wysokotowarowych, w tym przedsiębiorstw rolnych ogranicza znacznie potencjał gospodarczy tego sektora, w szczególności z relatywnie niskim poziom wykształcenia.
- ✓ Bardzo dużym problemem jest sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych, przejawiająca się dużym udziałem ludności zależnej od pomocy społecznej.

- ✓ W sferze sieci drogowych obserwuje się potrzeby remontowe na części dróg lokalnych, a także powszechnie dostrzegany problem braku dróg dla bezpiecznego ruchu rowerowego i pieszego.
- ✓ W gminie występuje znaczący potencjał turystyczny, związany z dobrami kultury o najwyższej randze europejskiej a także ze zróżnicowanym środowiskiem przyrodniczym, który obecnie wykorzystany jest w niewielkim stopniu (skromna baza turystyczna i noclegowa, w tym minimalna ilość gospodarstw agroturystycznych,
- ✓ Bardzo dobrze funkcjonująca infrastruktura boisk sportowych sprzyjająca aktywności sportowej dzieci i młodzieży a jednocześnie niewielka aktywność kulturalno społeczna dorosłych,
- ✓ W sferze ochrony środowiska i ładu przestrzennego nie notuje się większych problemów poza częściowo zdegradowanymi terenami po PGR oraz niską emisją z nieefektywnych indywidualnych systemów grzewczych.

Głównym problemem gospodarczym gminy jest więc zbyt mała aktywność gospodarcza oraz niewielka aktywność społeczno kulturalna dorosłych, co przekłada się na znaczące potrzeby w zakresie działalności ośrodka pomocy społecznej. Głównym problemem społecznym jest zbyt wysokie uzależnienie od pomocy społecznej, w tym w zakresie potrzeb wychowawczych a także niskie wskaźniki wyników w nauce. Głównym problemem funkcjonalno-strukturalnym jest nierówność w dostępie do transportu publicznego (mała liczba połączeń pomiędzy peryferyjnymi ośrodkami gminy, warunkujące dostęp do rynku pracy i ośrodków rozwoju społecznego i kulturalnego.

4 OBSZAR ZDEGRADOWANY GMINY

Delimitacja obszaru zdegradowanego na obszarze wiejskim Gminy Gąsawa nastąpiła poprzez zbadanie wszystkich sołectw pod kątem występowania stanu kryzysowego. W tym celu zebrano informacje na temat sytuacji gospodarczej -przestrzennej w każdym sołectwie oraz wyliczono wskaźniki pozwalające na określenie obszarów zdegradowanych i wyznaczenie obszaru rewitalizacji. Do obszaru zdegradowanego zostały zaliczone te miejscowości, które spełniły jednocześnie 2 kryteria:

- ✓ Na terenie miejscowości występują co najmniej 2 problemy społeczne, a wskaźniki dla tych problemów przyjmują wartości mniej korzystne w porównaniu do średniej dla Gminy,

- ✓ Na terenie miejscowości występują negatywne zjawiska w przynajmniej jednej ze sfer: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej lub środowiskowej.

4.1 Analiza wskaźnikowa pod kątem występowania problemów społecznych

Punktem wyjścia do wyznaczenia obszarów zdegradowanych w gminie była analiza występowania problemów społecznych. W tym celu przeanalizowano następujące wskaźniki z listy wskaźników stanu kryzysowego dla obszarów wiejskich:

- Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze;
- Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze;
- Udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze;
- Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na danym obszarze.

Zebrane informacje na temat poszczególnych zjawisk zostały porównane w odniesieniu do wartości średniej dla gminy. Ponadto w ostatecznym podsumowaniu brano pod uwagę również wielkości bezwzględne. Związane jest to z faktem że w wielu sołectwach badane wskaźniki odnoszą się do niewielkiej liczby osób, zatem podejmowanie interwencji (działań rewitalizacyjnych) jest też mało efektywne. Zatem uwzględniając ograniczone możliwości finansowe, gmina będzie koncentrować działania na obszarach, tam gdzie podejmowane działania mogą przynieść największe korzyści społeczne – tj. działania trafią do największej liczby osób. Natomiast analizie wartości bezwzględnych nie uwzględniono miejscowości Gąsawa, gdyż jest ona dominanta znacząco zakłócającą analizę a jednocześnie wartości względne badanych wskaźników wskazują na brak występowania problemów społecznych (obszaru zdegradowanego).

Tabela 11 przedstawia udział osób starszych (w wieku poprodukcyjnym) w stosunku do ludności ogółem. Proporcjonalnie do liczby mieszkańców danego sołectwa najwyższa wartość wskaźnika występuje w sołectwach: Oćwieka oraz Marcinkow Dolne i Górne. Jednak w wartościach bezwzględnych największa liczba osób starszych (wyłączając Gąsawę jako najliczniejszą populację gminy) występuje w sołectwach: Szelejewo (69) i Obudno (65).

Tabela 11. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w sołectwach gminy Gąsawa

Sołectwo	Ludność ogółem	Ludność w wieku poprodukcyjnym	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze
Gmina	5 592	1 002	17,91%
Annowo	247	40	16,19%
Biskupin	340	54	15,88%
ChomiąŜa Szlachecka	182	40	21,97%
Drewno	97	17	17,52%
Gąsawa	1550	290	18,70%
Głowy	56	7	12,50%
Gogółkowo	437	60	13,72%
Godawy	297	49	16,49%
Komratowo	75	12	16,00%
Laski Wielkie	230	45	19,56%
Łysinin	343	54	15,74%
Marcinkowo Dolne	87	22	25,28%
Marcinkowo Górne	229	46	20,08%
Nowawieś Pałucka	212	41	19,33%
Obudno	332	65	19,57%
Oćwieka	127	38	29,92%
Piastowo	95	15	15,78%
Pniewy	118	22	18,64%
Ryszewko	91	16	17,58%
Szelejewo	447	69	15,43%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Gąsawa

W tabeli 12 przedstawiono współczynnik bezrobocia, liczony jako stosunek bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym, który uzyskuje najgorszą wartość w sołectwach: Gogółkowo, Ryszewko i Obudno. Natomiast największa liczba bezrobotnych (wyłączając Gąsawę jako najliczniejszą populację gminy) występuje w sołectwach: Gogółkowo, Szelejewo i Obudno. Jednocześnie w tych sołectwach występuje wysoki poziom długotrwałego bezrobocia - ponad 63% (liczba osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy – wskaźnik badany poza opracowaniem).

Tabela 12. Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w sołectwach gminy Gąsawa

Sołectwo	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Liczba bezrobotnych	Bezrobotni pozostający bez pracy 12 miesięcy i dłużej	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze
Annowo	154	9	6	5,84%
Biskupin	214	23	12	10,74%
ChomiąŜa Szlachecka	115	7	4	6,08%
Drewno	64	7	4	10,93%

Gąsawa	1022	80	37	7,82%
Głowy	36	3	1	8,33%
Gogółkowo	281	47	30	16,72%
Godawy	184	8	6	4,34%
Komratowo	44	4	4	9,09%
Laski Wielkie	142	12	4	8,45%
Łysinin	232	21	8	9,05%
Marcinkowo Dolne	50	6	6	12,00%
Marcinkowo Górne	150	17	7	11,33%
Nowawieś Pałucka	136	12	10	8,82%
Obudno	204	33	21	16,17%
Oćwieka	70	7	5	10,00%
Piastowo	62	8	7	12,90%
Pniewy	67	9	7	13,43%
Ryszewko	53	9	6	16,98%
Szelejewo	289	35	24	12,11%
Gmina	3 569	357	209	10,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Gąsawa

Najgorsza sytuacja pod względem osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej - stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem występuje w sołectwach: Obudno i Ryszewko. Jednocześnie największa liczba gospodarstw korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej występuje w sołectwach (wyłączając Gąsawę jako najliczniejszą populację gminy): Obudno (21) i Szelejewo (42) .

Tabela 13. Udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w sołectwach gminy Gąsawa

Sołectwo	Liczba ludność ogółem	Liczba gospodarstw domowych – stałych beneficjentów pomocy	Liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	Udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem
Annowo	247	5	25	2,13%
Biskupin	340	10	38	3,10%
Chomiąža	182	4	8	2,38%
Drewno	97	3	4	3,13%
Gąsawa	1550	25	77	1,71%
Głowy	56	2	6	3,92%
Gogółkowo	437	10	25	2,39%
Godawy	297	4	8	1,44%
Komratowo	75	1	3	1,41%
Laski Wielkie	230	1	4	0,45%
Łysinin	343	4	9	1,21%
Marcinkowo Dolne	87	2	8	2,44%
Marcinkowo Górne	229	4	16	1,88%
Nowawieś Pałucka	212	7	23	3,52%

Obudno	332	21	68	6,77%
Oćwieka	127	2	10	1,72%
Piastowo	95	2	5	2,27%
Pniewy	118	5	25	4,31%
Ryszewko	91	6	24	7,06%
Szelejewo	447	17	42	4,00%
Gmina	5 592	135	428	2,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Gąsawa

Jak widać (tabela 14) najgorsza sytuacja pod względem osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej przekłada się także na sytuację w zakresie wsparcia udzielanego dla dzieci. Proporcjonalnie najwięcej rodzin korzystających ze wsparcia na utrzymanie dzieci występuje w sołectwach: Ryszewko i Głowy. Jednocześnie największa liczba dzieci korzystających z pomocy społecznej występuje w sołectwach (wyłączając Gąsawę jako najliczniejszą populację gminy): Obudno(42) i Szelejewo (42).

Tabela 14. Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w sołectwach gminy Gąsawa

Sołectwo	Liczba dzieci w wieku do 17 lat	Liczba dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku
Annowo	53	18	33,96%
Biskupin	72	34	47,22%
Chomiąža	27	11	40,74%
Drewno	16	6	37,50%
Gąsawa	238	87	36,55%
Głowy	13	9	69,23%
Gogółkowo	96	35	36,46%
Godawy	64	15	23,44%
Komratowo	19	4	21,05%
Laski Wielkie	43	8	18,60%
Łysinin	57	20	35,09%
Marcinkowo Dolne	15	10	66,67%
Marcinkowo Górne	33	15	45,45%
Nowawieś Pałucka	35	11	31,43%
Obudno	63	42	66,67%
Oćwieka	19	6	31,58%
Piastowo	18	10	55,56%
Pniewy	29	17	58,62%
Ryszewko	22	16	72,73%
Szelejewo	89	42	47,19%
Gmina	1 021	416	40,74%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Gąsawa

Zestawienie wartości badanych wskaźników

Poniższa tabela zawiera zestawienie osiągniętych wartości badanych wskaźników. Wynika z niej koncentracja niekorzystnych czynników społecznych.

Tabela 15. Wskaźniki występowania stanu kryzysowego w sferze społecznej

Sołectwo	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku
Annowo	16,19%	5,84%	2,13%	33,96%
Biskupin	15,88%	10,74%	3,10%	47,22%
Chomiąža	21,97%	6,08%	2,38%	40,74%
Drewno	17,52%	10,93%	3,13%	37,50%
Gąsawa	18,70%	7,82%	1,71%	36,55%
Głowy	12,50%	8,33%	3,92%	69,23%
Gogółkowo	13,72%	16,72%	2,39%	36,46%
Godawy	16,49%	4,34%	1,44%	23,44%
Komratowo	16,00%	9,09%	1,41%	21,05%
Laski Wielkie	19,56%	8,45%	0,45%	18,60%
Łysinin	15,74%	9,05%	1,21%	35,09%
Marcinkowo Dolne	25,28%	12,00%	2,44%	66,67%
Marcinkowo Górne	20,08%	11,33%	1,88%	45,45%
Nowawieś Pałucka	19,33%	8,82%	3,52%	31,43%
Obudno	19,57%	16,17%	6,77%	66,67%
Oćwieka	29,92%	10,00%	1,72%	31,58%
Piastowo	15,78%	12,90%	2,27%	55,56%
Pniewy	18,64%	13,43%	4,31%	58,62%
Ryszewko	17,58%	16,98%	7,06%	72,73%
Szelejewo	15,43%	12,11%	4,00%	47,19%
Gmina	17,91%	10,00%	2,9%	40,74%

Największe wartości wskaźnika osób starszych (udział osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności ogółem) występuje w sołectwach: Oćwieka oraz Marcinkowo Dolne i Górne. Współczynnik bezrobocia, które uzyskują najgorszą wartość w sołectwach: Gogółkowo, Ryszewko i Obudno. Najgorsza sytuacja pod względem osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej - stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem występuje w sołectwach: Obudno i Ryszewko, jednocześnie najwięcej rodzin korzystających ze wsparcia na utrzymanie dzieci występuje w sołectwach: Ryszewko i Głowy.

Ze względu na istotność i skuteczność oddziaływania w analizie zostały uwzględnione także wartości bezwzględne, tj. miejsca, gdzie występuje największa liczba osób, które znajdują się w niekorzystnej sytuacji. Pod tym względem zdecydowanie wyróżniają się (wyłączając Gąsawę jako najliczniejszą populację gminy) sołectwa: Gogółkowo, Szelejewo i Obudno.

4.2 Analiza sołectw pod kątem występowania przestrzeni zdegradowanych lub niekorzystnych zjawisk w innych sferach

Przestrzeń zdegradowana, zgodnie z „Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych” to obecnie nieużytkowane tereny i obiekty, na których realizowano działalności: przemysłowe, wojskowe, eksploatację kopalni, transportowe, rolnicze, infrastruktury komunalnej (związanej z gospodarką wodno-ściekową, odpadami, zaopatrzeniem w energię). Specyficznym rodzajem „przestrzeni zdegradowanych” są także tereny i obiekty, w których rozpoczęto realizację zagospodarowania i jej nie zakończono – formalnie nie doszło więc do rozpoczęcia działalności, ale teren jest zajęty przez nieużytkowane obiekty.

Do analizy wybrano obszary, w których występują największe problemy społeczne, tj. zdiagnozowano minimum trzy problemy społeczne. Z powyższego zestawienia widać, że w sołectwach Obudno oraz Pniewy, w każdym badanym obszarze występują problemy społeczne. Natomiast niekorzystna sytuacja w co najmniej trzech obszarach występuje w sołectwach: Szelejewo, Ryszewko, Marcinkowo Dolne i Górne oraz Biskupin.

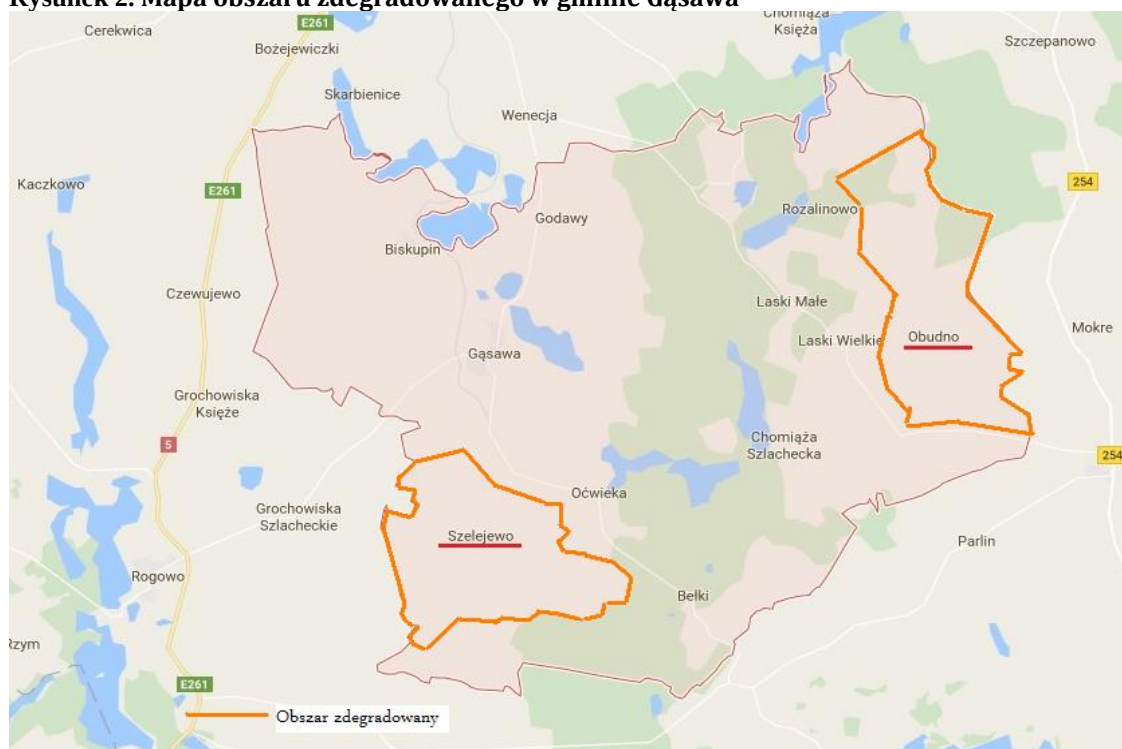
Jednak przestrzeń zdegradowana w innych sferach (niż społeczna) nie występuje na terenie sołectw: Pniewy, Ryszewko, Marcinkowo Dolne i Górne oraz Biskupin. W związku z powyższym sołectwa te nie uwzględniano w badaniu pod kątem występowania w przynajmniej jednej ze sfer: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej lub środowiskowej. W sołectwach Szelejewo oraz Obudno występują tereny po PGR, a jednocześnie występuje znaczne potrzeby w zakresie ze sfer: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, co przedstawiono w tabelach 16-17.

4.3 Obszar zdegradowany – podsumowanie analizy

Przeprowadzona analiza występowania przestrzeni zdegradowanych lub niekorzystnych zjawisk w innych sferach wykazała, że ze względu na fakt, że w miejscowościach Obudno i Szelejewo występują minimum po dwa problemy społeczne oraz problem w przynajmniej jednej ze sfer (gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej), obie te miejscowości należy uznać za obszar zdegradowany.

Rysunek 2 przedstawia poglądowo lokalizację obszarów zdegradowanych w obrębie gminy Gąsawa. Szczegółowe granice obszaru zaznaczano na mapie stanowiącej załącznik 1 i 2.

Rysunek 2. Mapa obszaru zdegradowanego w gminie Gąsawa



Źródło: Opracowanie własne

5 OBSZAR REWITALIZACJI GMINY

W myśl art. 10 Ustawy o rewitalizacji i „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych” obszarem rewitalizacji jest obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym poportowe i powydobywcze), powojskowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Działania rewitalizacyjne w Gminie Gąsawa koncentrować się będą na:

zwiększeniu partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej – Obudno, Szelejewo;

Uwzględniając powyższe a przede wszystkim konieczność koncentrowania działań na obszarach cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, obszar rewitalizacji w Gminie Gąsawa został ograniczony do obszarów zaludnionych o największym stopniu urbanizacji (wyłączono obszary rolne, na których nie przewiduje się prowadzenia żadnych działań rewitalizacyjnych) położonych w obszarze sołectw Obudno i Szelejewo, które łącznie stanowią 1,2% powierzchni Gminy i są zamieszkiwane przez 14,91% jej mieszkańców. Tym samym wyznaczony obszar rewitalizacji nie przekracza progów 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy. Na obszarach tych występuje szczególna koncentracja zdiagnozowanych niekorzystnych zjawisk a jednocześnie obszary te mają istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego – zlikwidowano tam PGR, przez co znaczna populacja mieszkańców gminy popadła w różnego rodzaju problemy.

Tabela 16. Powierzchnia i ludność Gminy Gąsawa objęta rewitalizacją

Podobszar	Ludność	% ludności gminy	Powierzchnia (ha)	% powierzchni gminy
Obudno	347	6,61	57,41	0,42
Szelejewo	435	8,29	105,37	0,77
Razem	782	14,91	162,78	1,20

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Na obszarach tych będą skoncentrowane działania rewitalizacyjne, tym niemniej gmina przewiduje, że zgodnie z Art. 15. Ustawy o rewitalizacji, mogą wystąpić działania prowadzone poza obszarem rewitalizacji, które jednak będą mieć bezpośrednie oddziaływanie na działania prowadzone w obszarze rewitalizacji. Będą to m.in. działania integracyjne, aktywacyjne i szkoleniowe, które kierowane będą do osób z całej gminy a także i regionu.

6 DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

Podstawowa analiza wykazała, że w obu obszarach wyznaczonych do rewitalizacji występuje szczególnie:

- Wysoki udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym,
- Wysoki udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem,
- Wysoki udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku.

Ponadto w Obudnie występuje znaczna ilość osób starszych – wysoki wskaźnik udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze. Szczegółowe dane odnośnie obszarów rewitalizacji przedstawiono poniżej.

Tabela 17. Sytuacja społeczna obszarów objętych rewitalizacją

Wyszczególnienie	Ogółem	Obudno	Szelejewo
Liczba mieszkańców	5284	332	447
Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym:	135	21	17
Liczba osób w rodzinach	428	68	42
Liczba dzieci	219	30	15
Liczba dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	416	42	42
Powody przyznania pomocy			
a) ubóstwo	83	11	6
b) bezrobocie	78	14	7
c) niepełnosprawność	26	x	3
d) długotrwała choroba	39	8	3
e) wielodzietność lub potrzeba ochrony macierzyństwa	17	1	1
f) bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gosp.	22	4	2

domowego			
g) przemoc w rodzinie	0	x	x
h) alkoholizm	2	x	x
Liczba osób korzystających z posiłku	108	19	4
Średni czas korzystania z posiłku (w miesiącach)	140,52	5,68	5
Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy	54	6	8
Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały	11	x	3
Liczba rodzin, którym przyznano zasiłek celowy	106	15	15
Średni czas pobierania zasiłku stałego (w miesiącach)	x	x	8
Średni czas pobierania zasiłku okresowego (w miesiącach)	x	1,83	3,75
Średnia kwota zasiłku okresowego (zł)	x	327,95	418,74
Średnia kwota zasiłku stałego (zł)	x	x	479,88
Średnia kwota zasiłku celowego (na rodzinę/zł)	x	151,23	84,45

Tabela 18. Sytuacja społeczno-gospodarcza obszarów rewitalizacji

Wyszczególnienie	Ogółem	Obudno	Szelejewo
Liczba gospodarstw domowych	1321	77,5	106,25
Liczba dzieci do 17 lat	1021	63	89
Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym	1002	65	69
Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym	3569	204	289
Liczba bezrobotnych	357	33	35
Liczba bezrobotnych (bez pracy powyżej 12m)	209	21	24
Liczba budynków podłączonych do sieci:			
- wodociągowej,	1591	26	47
- kanalizacji sanitarnej,	562	23	24
- gazowej,	0	0	0
- podłączonych do zbiorczej sieci ciepłowniczej,	0	0	0
- sieci teleinformatycznej	0	0	0
Liczba podmiotów gospodarczych	313	8	18
Liczba przedsiębiorstw na danym obszarze/10 tys. mieszkańców danego obszaru	592	258	424

Tabela 19. OR Obudno – negatywne zjawiska w innych sferach

Problem	Opis
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	
Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę społeczną	Miejscowość nie posiada obiektów infrastruktury społecznej: szkoły, boiska, domu kultury, biblioteki, (lub ich placówki filialnej) ani infrastruktury sportowej (sala gimnastyczna, boisko, siłownia, itp.), ścieżki rowerowe, w odległości mniejszej niż 1,5 km od jej centrum (najbliższa infrastruktura tego typu znajduje się w odległości 3,1 km). Brak targowiska i miejsca dla organizacji festonów plenerowych. Istniejąca świetlica wiejska wymaga gruntownego remontu i doposażenia (w tym modernizacji energetycznej).
Zdegradowane tereny po PGR	Na obszarze sołectwa działały PGR, które dawały prace ponad 40 osobom, które obecnie muszą szukać pracy poza sołectwem. Tereny zajmowane przez PGR są obecnie bardzo zaniedbane, występuje ogólny bałagan na terenie, większość budynków jest nieużytkowana i ulega degradacji. PGR funkcjonował na bazie dawnego folwarku, gdzie był duży dwór szlachecki oraz park ze starodrzewem. Na skutek utraty miejsc występują opuszczone budynki mieszkalne, które częściowo nadają się do zagospodarowania, np. na mieszkania socjalne.
Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną	Niewystarczający zasięg kanalizacji sanitarnej grawitacyjno-tłocznej. Zły stan dróg utrudnia komunikację – grząski teren, w szczególności problem mają osoby starsze i niepełnosprawne
Problemy komunikacyjne	Niewystarczająca liczba kursów komunikacyjnych umożliwiających mieszkańcom dojazd do instytucji lokalnych, szkół i pracy w Żninie oraz w ośrodkach znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie tj. w Mogilnie i Bydgoszczy
Sfera techniczna	
Degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych	Istniejąca świetlica wymaga gruntownego remontu. Postępująca degradacja budynku po byłej szkole, którego gmina nie może utrzymywać z braku środków finansowych. Na skutek utraty miejsc po PGR występują opuszczone budynki mieszkalne, które częściowo nadają się do zagospodarowania, np. na mieszkania socjalne.
Sfera gospodarcza	
Klimat aktywności gospodarczej	Na terenie miejscowości jest zarejestrowana niewielka liczba przedsiębiorstw (8) - wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi 258, przy średniej dla gminy 592, co znacznie ogranicza podaż miejsc pracy

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 20. OR Szelejewo – negatywne zjawiska w innych sferach

Problem	Opis
Sfera gospodarcza	
Klimat aktywności gospodarczej	Na terenie miejscowości jest zarejestrowana niewielka liczba przedsiębiorstw (18) - wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi 424 przy średniej dla gminy 592, co znacznie ogranicza podaż miejsc pracy
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	
Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę społeczną w odległości mniejszej niż 1,5 km od centrum sołectwa	Miejscowość nie posiada obiektów infrastruktury społecznej: domu kultury, biblioteki, (lub ich placówki filialnej), w odległości mniejszej niż 1,5 km od jej centrum (najbliższa infrastruktura tego typu znajduje się w odległości 4,1 km) Brak targowiska i miejsca dla organizacji festonów plenerowych. Istniejąca świetlica wiejska wymaga gruntownego remontu i doposażenia (w tym modernizacji energetycznej).
Zdegradowane tereny po PGR	Na obszarze sołectwa działały PGR, które dawały prace ponad 40 osobom, które obecnie muszą szukać pracy poza sołectwem. Tereny zajmowane przez PGR są obecnie bardzo zaniedbane, występuje ogólny bałagan na terenie, większość budynków jest nieużytkowana i ulega degradacji. PGR funkcjonował na bazie dawnego folwarku, gdzie był duży dwór szlachecki oraz park ze starodrzewem.
Problemy komunikacyjne	Niewystarczająca liczba kursów komunikacyjnych umożliwiających mieszkańcom dojazd do instytucji lokalnych, szkół i pracy w Żninie oraz w ośrodkach znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie tj. w Mogilnie i Bydgoszczy
Sfera techniczna	
Degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych	Budynek komunalny znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga gruntownego remontu. Postępuje degradacja obiektów sportowych, które wymagają dostosowania do wymagań zajęć z dziećmi i osobami niepełnosprawnymi.
Zły stan techniczny dróg	Droga Gminna wymaga modernizacji.

Źródło: Opracowanie własne

7 WIZJA STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI

Dla wybranych obszarów rewitalizacji wybrano cele rewitalizacji zgodnie ze wskazaniami „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych”. Wybór celu został podyktowany występującym na danym obszarze stanem kryzysowym, w obu obszarach :

- Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze,
- Udział gospodarstw domowych – stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem ,
- Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku.

Tym samym dla obu obszarów jako główny cel wybrano:

- **zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej.**

Ważne przy określaniu wizji było poznanie oczekiwań społeczeństwa wobec zamierzonej rewitalizacji danego obszaru – dotyczy to zarówno mieszkańców i użytkowników obszaru rewitalizacji, jak i wszystkich, na których będą mieć wpływ podjęte działania rewitalizacyjne. Przeprowadzone badanie społeczne pokazało, że najbardziej oczekiwanymi efektami procesu rewitalizacji według mieszkańców są:

- Poprawa stanu infrastruktury technicznej: dróg, chodników, ścieżek rowerowych,
- Stworzenie miejsc opieki nad dziećmi,
- Stworzenie atrakcyjnych miejsc spędzania czasu wolnego.

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę oraz wyniki badań społecznych a także prowadzone konsultacje (warsztaty, spacer badawczy), sformułowano następującą wizję obszaru rewitalizacji:

Obszar rewitalizacji obejmujący swoim zasięgiem sołectwa Szelejewo i Obudno w wyniku przeprowadzonej interwencji w 2023 r. na obszarze tym pojawi się aktywna społeczność, która prowadzi zintegrowane działania we wspólnej przestrzeni publicznej w zakresie społecznym, edukacyjnym, kulturalnym i sportowo-rekreacyjnym.

Zakłada się zatem, że podstawą rewitalizacji będą aktywne działania na rzecz integracji społecznej. Przede wszystkim planuje się działania, które spowodują, że wzrośnie aktywność mieszkańców zarówno w sferze społecznej jak i gospodarczej. Dlatego przewidziane są różnego rodzaju szkolenia i warsztaty a także działania informacyjne i integracyjne, dzięki którym

mieszkańcy zaczną współpracować a efekty tej współpracy będą stanowiły dobry przykład dla pozostałych członków lokalnej społeczności.

Dla realizacji ww. działań niezbędne będzie podjęcie działań w zakresie rozbudowy infrastruktury społecznej: remonty świetlic, boisk, i placów zabaw.

W ten sposób planuje się dotarcie do grup szczególnie zagrożonych, tj. przede wszystkim do osób wykluczonych oraz nieradzących sobie życiowo (korzystających z pomocy społecznej), w tym grup defaworyzowanych (kluczowe grupy docelowe) :

- osoby młode (do 35 roku życia) ,
- bezrobotni, w szczególności kobiety,
- osoby niepełnosprawne,
- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym - z problemami bezrobocia, ubóstwa, braku zaradności i niewielkiej aktywności społeczno-zawodowej w szczególności kobiety,
- osoby starsze (po 50 roku życia).

8 CELE REWITALIZACJI I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Wizja określa stan obszarów w przyszłości. Osiągnięciu tej wizji pomagają cele rewitalizacyjne: operacyjne i strategiczne, które z kolei będą kierunkowały podejmowane działania na osiągnięcie zakładanych rezultatów.

Cele rewitalizacji zostały zaprojektowane w taki sposób, by określić rezultaty rewitalizacji w długiej perspektywie czasu. Kierunkują je działania niezbędne w rozwoju gminy w kontekście rewitalizacji. Cele pokazują, jakimi sposobami obszary do rewitalizacji można wyprowadzać z kryzysu. Zostały do nich przyporządkowane kierunki działań odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym. Wypracowane kierunki działań przyczynią się do przeciwdziałania zidentyfikowanym negatywnym zjawiskom w analizowanych sferach.

Przyjęte cele odpowiadają zjawiskom zidentyfikowanym w diagnozie oraz przyjętym obszarom interwencji i kluczowym grupom docelowym. Dla osiągnięcia celów zakłada się podejmowanie działań w zakresie:

- I. główny cel rewitalizacji: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej,**
- II. uzupełniający cel: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej.**

I. Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej.

Rewitalizacja ma na celu podniesienie jakości życia na terenie gminy Gąsawa, dlatego też działania w sferze społecznej mogą być uznane za kluczowe. Na podstawie zidentyfikowanych problemów wyróżniono realizację trzech celów operacyjnych, których realizacja przyczyni się do wzrostu rozwoju kapitału społecznego a integracji lokalnej społeczności oraz budowanie poczucia tożsamości związanej z miejscem zamieszkania. Uszczegółowieniem każdego celu operacyjnego są wyróżnione działania. Zakłada się też uczestnictwo w stażach i wyjazdach międzyregionalnych, gdzie będą prowadzone spotkania z innymi grupami organizującymi warsztaty i szkolenia – wymiana doświadczeń, poznanie dobrych praktyk, w szczególności związanej z rozwojem turystyki wiejskiej oraz produktów lokalnych (spożywczych i rzemiosła).

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru: niewystarczająco rozwinięta oferta spędzania czasu wolnego, niewystarczające środki finansowe na działalność NGO.

II. Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej.

Przedsięwzięcie dotyczące promocji i wsparcia dla zakładania i rozwijania działalności gospodarczej, w tym zachęcanie do udziału w konkursach LGD oraz działania UP i RPO. Planowane działania mają dotyczyć również organizacji szkoleń zawodowych oraz promocji przedsiębiorczości w różnych obszarach w szczególności wykorzystanie potencjału endogenicznego: produkty rolne i artystyczne rzemiosło ludowe oparte o tradycję.

Uzasadnienie: działania nakierowane na aktywizację gospodarczą mają wpływ na poziom bezrobocia oraz poziom ubóstwa. W OR ze względu na likwidację PGR występuje deficyt atrakcyjnych ofert pracy, tym samym niskie zarobki mieszkańców pogarszają sytuację materialną. Zwiększenie ilości

Przedsięwzięcie dotyczące promocji i wsparcia dla ożywienia społeczno-gospodarczego z wykorzystaniem potencjału turystycznego danego obszaru. W tym zakresie podejmowane przedsięwzięcia będą dotyczyć budowy lub przebudowy infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (punktów widokowych, oznakowania szlaków turystycznych, budowy boisk, siłowni plenerowych, placów zabaw, ścieżek rowerowych, świetlic, innych).

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru: braki w infrastrukturze i jej zły stan techniczny, niewystarczająco rozwinięta oferta spędzania czasu wolnego, niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny obszaru.

Gwarancją rozwoju gminy jest zrównoważenie sił w każdej z powyższych sfer. W sferze środowiskowo-technicznej istotnym z punktu widzenia rewitalizacji jest podjęcie takich działań, które będą miały bezpośredni wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców oraz będą wyróżniać gminę Gąsawa pod względem stosowania innowacyjnych rozwiązań technologicznych w celu ochrony środowiska naturalnego.

Tabela 21. Wskaźniki dla celów rewitalizacji

Nazwa wskaźnika	Rok bazowy 2017	Rok docelowy 2023
liczba osób korzystających ze rewitalizowanych obszarów	0	Obudno 326 osób, Szelejewo 426 osób,
liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	0	3
powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	0	Obudno 4100m ² , Szelejewo 3761m ²
długość przebudowanych dróg gminnych	0	Szelejewo 700m
liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu (w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 40%)	0	4
liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 4%)	0	1
liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna (w okresie 4 tygodni po opuszczeniu programu 46%)	0	5
efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze społecznym (w okresie 3 miesięcy po opuszczeniu programu 56%)	0	6
efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym (w okresie 3 miesięcy po opuszczeniu programu 22%)	0	2
liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	0	9

Źródło: Opracowanie własne

9 LISTA PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Dla zapewnienia osiągnięcia wyznaczonych celów oraz wyprowadzenia obszarów rewitalizowanych ze stanu kryzysowego, a także zrealizowania wytyczonych kierunków działań niezbędne jest wskazanie głównych i uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Na przedsięwzięcie rewitalizacyjne składa się projekt lub grupa projektów i innych działań w szczególności o charakterze społecznym, gospodarczym, urbanistycznym, budowlanym, środowiskowym, konserwatorskim, edukacyjnym, naukowym, zdrowotnym lub kulturalnym, wynikających z programu rewitalizacji i logicznie powiązanych z treścią oraz celami programu.

Tabela 22. Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Obszar rewitalizacji	Przedsięwzięcie	Projekt	Typ projektu	Opis projektu					
				Podmiot realizujący projekt	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość projektu (zł)	Prognozowane rezultaty	Sposób oceny i zmierzenia rezultatów w odniesieniu do celów rewitalizacji
CEL REWITALIZACJI: I. Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej									
KIERUNEK DZIAŁAŃ: I.1 Wspieranie ograniczenia włączenia społecznego									
Obudno	Aktywizacja społeczna i/lub zawodowa mieszkańców w i promocja i wsparcie dla zakładania działalności gospodarczej.	Działania i szkolenia aktywizacyjne i integracyjne, szkolenia zawodowe. Szkolenia i warsztaty w zakresie zakładania działalności gospodarczej dla wytypowanej grupy osób. Staże i wyjazdy międzyregionalne	Społeczny, gospodarczy.	Gmina Gąsawa	1) Działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem polegające na organizacji spotkań, szkoleń, zajęć i wydarzeń animacyjno-kulturalnych w celu aktywizacji i integracji lokalnej społeczności. 2) Aktywizacja społeczno-zawodowa w postaci szkoleń i kursów podnoszących i nadających nowe kwalifikacje i umiejętności zawodowe. 3) Warsztaty terapii indywidualnej i grupowej służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej. 4) Tworzenie grup samopomocowych i innych form aktywnej integracji podnoszących spójność lokalną w tym z wykorzystaniem potencjału endogenicznego regionu. 5) Organizacja czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. 6) Zorganizowanie działalności świetlicy wiejskiej. 7) Wsparcie dla społeczności ze strony psychologa i specjalistów. 8) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy. 9) Szkolenia z zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.	Obudno	300 000,00	Prognozowane rezultaty: Wzmocnienie kapitału społecznego. Poprawa jakości życia mieszkańców. Wskaźniki rezultatu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w których	Lista obecności. Zrealizowane operacja (tabela 21)

								wzrosła aktywność społeczna Efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze społecznym. Efektywność społeczno-zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym.	
Szelejewo	Aktywizacja społeczna i/lub zawodowa mieszkańców w i promocja i wsparcie dla zakładania działalności gospodarczej.	Działania i szkolenia aktywizacyjne i integracyjne, szkolenia zawodowe. Szkolenia i warsztaty w zakresie zakładania działalności gospodarczej dla wytypowanej grupy osób. Staże i wyjazdy międzyregionalne	Społeczny, gospodarczy	Gmina Gąsawa	1) Działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem polegając na organizacji spotkań, szkoleń, zajęć i wydarzeń animacyjno-kulturalnych w celu aktywizacji i integracji lokalnej społeczności. 2) Aktywizacja społeczno-zawodowa w postaci szkoleń i kursów podnoszących i nadających nowe kwalifikacje i umiejętności zawodowe. 3) Warsztaty terapii indywidualnej i grupowej służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej. 4) Tworzenie grup samopomocowych i innych form aktywnej integracji podnoszących spójność lokalną w tym z wykorzystaniem potencjału endogenicznego regionu. 5) Organizacja czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. 6) Zorganizowanie działalności świetlicy wiejskiej. 7) Wsparcie dla społeczności ze strony psychologa i specjalistów. 8) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy. 9) Szkolenia z zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.	Szelejewo	300 000,00	Prognozowane rezultaty: Wzmocnienie kapitału społecznego. Poprawa jakości życia mieszkańców. Wskaźniki rezultatu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukująca pracy po opuszczeniu programu Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym u których wzrosła aktywność	Lisa obecności. Zrealizowane operacje (tabela 21)

								społeczna Efektywność społeczno- zatrudnieniowa w wymiarze społecznym Efektywność społeczno- zatrudnieniowa w wymiarze zatrudnieniowym Wskaźniki produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	
CEL REWITALIZACJI: II. Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej									
KIERUNEK DZIAŁAŃ: II.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki									
Obudno	Promocja i wsparcie dla ożywienia społeczno-gospodarczego z wykorzystaniem potencjału danego obszaru.	Przebudowa infrastruktury społecznej, technicznej, turystycznej, rekreacyjnej,	Przestrzenno-funkcjonalny i techniczny.	Gmina Gąsawa	1) Remont budynku świetlicy wiejskiej z termomodernizacją budynku i zagospodarowaniem terenu wokół świetlicy. 2) Przebudowa boiska piłkarskiego z infrastrukturą towarzyszącą. Remont i doposażenie placu zabaw. Budowa siłowni plenerowej. Budowa grzybka tanecznego. 3) Rekultywacja terenów zielonych. Oznaczenie szlaków turystycznych i zrobienie alejki spacerowej. 4) Wyremontowanie budynku gminnego. 5) Zagospodarowanie budynków po PGR, 6) zagospodarowanie terenu dawnego folwarku, gdzie był duży dwór szlachecki oraz park ze starodrzewem. 7) Zagospodarowanie opuszczonych budynków	Obudno	1700 000,00	Prognozowane rezultaty: Stworzenie odpowiedniej bazy kulturowej, miejsc organizacji spotkań, warsztatów, szkoleń. Zwiększenie możliwości spędzania wolnego czasu w miejscu zamieszkania. Poprawa estetyki wyglądu i zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejscowości.	Ankieta monitorująca. Rejestry, dzienniki zajęć, listy obecności. Protokół odbioru. Długość wytyczonego Szlaku (tabela 21)

					mieszkalnych na mieszkania socjalne.			Poprawa jakości życia mieszkańców. Wskaźniki rezultatu: Liczba osób korzystająca ze zrewitalizowanych obszarów Wskaźniki produktu: Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	
Szelejewo	Promocja i wsparcie dla ożywienia społeczno-gospodarczego z wykorzystaniem potencjału danego obszaru.	Przebudowa infrastruktury społecznej, technicznej, turystycznej, rekreacyjnej,	Przestrzenno-funkcjonalny i techniczny.	Gmina Gąsawa	1) Rozbudowa świetlicy wiejskiej z termomodernizacją, modernizacją części starej i zagospodarowanie terenu wokół świetlicy. 2) Rozbudowa oddziału przedszkolnego. Wyposażenie i dostosowanie przedszkola do potrzeb małych dzieci - tablica interaktywna i „Miasteczko Ruchu Drogowego”. 3) Dopuszczenie boiska piłkarskiego z infrastrukturą towarzyszącą. Budowa siłowni plenerowej. 4) Przebudowa drogi gminnej w kierunku świetlicy wraz z oświetleniem drogowym i wiatą przystankową. 5) Oznaczenie szlaków turystycznych. Rekultywacja terenów zielonych. Wyremontowanie budynku gminnego. 6) Zagospodarowanie budynków po PGR, 7) zagospodarowanie terenu dawnego folwarku, gdzie był duży dwór szlachecki oraz park ze starodrzewem. 8) Zagospodarowanie opuszczonych budynków mieszkalnych na mieszkania socjalne.	Szelejewo	2 000 000,00	Prognostowane rezultaty: Stworzenie odpowiedniej bazy kulturowej, miejsc organizacji spotkań, warsztatów, szkoleń. Zwiększenie możliwości spędzania wolnego czasu w miejscu zamieszkania. Poprawa estetyki wyglądu i zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejscowości. Zapewnienie bezpiecznego przejazdu i ułatwienie dostępu do obiektów użyteczności publicznej.	Ankieta monitorująca. Rejestry, dzienniki zajęć, listy obecności. Protokół odbioru. Długość wytyczonego Szlaku. Pomiar czasu przejazdu przed realizacją inwestycji i po jej zakończeniu (tabela 21)

								Poprawa jakości życia mieszkańców. Wskaźniki rezultatu: Liczba osób korzystająca ze zrewitalizowanych obszarów Wskaźniki produktu: Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Długość przebudowanych dróg gminnych	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 23. Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia ²	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne
CEL REWITALIZACJI: II. Wzrost konkurencyjności obszaru			
KIERUNEK DZIAŁAŃ: II.1 Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizacja i poprawa estetyki			
Szelejewo	1.	Techniczny	Remont budynku komunalnego w Szelejewie.

10 MECHANIZMY WŁĄCZENIA INTERESARIUSZY W PROCES REWITALIZACJI

10.1 Interesariusze rewitalizacji

Partycypacja społeczna jest nieodłącznym elementem procesu rewitalizacji i stanowi fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Partycypacja powinna być ukierunkowana na możliwie dojrzałe formy uczestnictwa społeczności w podejmowaniu decyzji, które jej dotyczą. Nie powinna ograniczać się jedynie do informowania (np. w formie spotkań, dyskusji i warsztatów) czy konsultowania działań władz lokalnych. Procesowi rewitalizacji powinny towarzyszyć zaawansowane metody partycypacji, takie jak współdecydowanie, aktywne uczestnictwo w projektach czy kontrola obywatelska.

Ideą rewitalizacji jest wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, poprzez prowadzone w sposób kompleksowy, zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, które są skoncentrowane terytorialnie i prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Podmioty zaliczane do interesariuszy rewitalizacji:

- Mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściele, użytkownicy wieczystości nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze,
- Mieszkańcy gminy inni niż mieszkańcy obszaru rewitalizacji,
- Podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność gospodarczą na terenie gminy,
- Podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność społeczną na terenie gminy, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne,
- Jednostka samorządu terytorialnego i jej jednostki organizacyjne,
- Organy władzy publicznej.

10.2 Formy partycypacji społecznej

Partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym:

- Udział w konsultacjach społecznych,
- Udział samorządu w pracach nad programem rewitalizacji.

Komitet Rewitalizacji stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą Wójta. Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu

Rewitalizacji ustala się uwzględniając funkcję Komitetu oraz zapewniając wyłanianie przez interesariuszy ich przedstawicieli.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa został wypracowywany przez samorząd lokalny i poddany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu opierały się na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością zamieszkującą obszar rewitalizacji, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi oraz innymi użytkownikami obszaru.

10.3 Konsultacje społeczne w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Konsultacje społeczne zostały poprzedzone obwieszczeniem Wójta Gminy Gąsawa z dnia 15.08.2016 r. w sprawie konsultacji społecznych projektu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, opublikowanym na 7 dni przed ich rozpoczęciem.

Formy konsultacji społecznych wykorzystane w procesie przygotowania programu na etapie diagnozowania:

Zbierania uwag w postaci papierowej lub elektronicznej

30 dniowe konsultacje społeczne projektu uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, w terminie od 01.09.2016 r. do 14.10.2016 r., podczas których interesariusze mieli możliwość wnoszenia uwag do projektu za pomocą formularza konsultacji społecznych (wzór formularza przedstawia załącznik nr 1).

Formularz uwag był dostępny na stronie www.gasawa.pl oraz w siedzibie Urzędu Gminy. Wypełniony formularz konsultacji można było przekazać e-mailem, przesłać pocztą tradycyjną na adres Urzędu Gminy lub wrzucić do urny wystawionej w holu Urzędu.

Spotkania

Spotkania z mieszkańcami gminy odbyły się we wrześniu i październiku 2016 r. w Gąsawie. W celu ułatwienia zrozumienia prezentowanych treści i odniesienie się do nich, na spotkaniach wykorzystano wizualizację w postaci prezentacji graficznej.

- ✓ etapy prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji,
- ✓ podstawowe pojęcia związane z rewitalizacją,
- ✓ zasięg obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na mapie,
- ✓ diagnoza obszaru rewitalizacji:
 - kryzysowe zjawiska w sferze społecznej,
 - kryzysowe zjawiska w pozostałych sferach,
 - potencjały obszaru,
 - problemy obszaru,

- ✓ dyskusja na temat plusów i minusów danego obszaru, wizji jego rozwoju, celów rozwojowych i przedsięwzięć,
- ✓ przypomnienie o toczących się konsultacjach,
- ✓ przekazanie ankiet.

Ankiety

Równocześnie z 30 dniowymi konsultacjami społecznymi projektu uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, w terminie od 01.09.2016 r. do 15.10.2016 r. przeprowadzono ankietę dotyczącą obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Celem badania było poznanie opinii mieszkańców na temat aktualnych problemów, czynników i zjawisk kryzysowych występujących na obszarach zdegradowanych gminy oraz potrzeb i oczekiwanych działań w zakresie rewitalizacji, mających na celu ich ożywienie społeczno-gospodarcze. Ankietę przeprowadzono także podczas spotkań z mieszkańcami obszarów rewitalizacji.

Ankieta była dostępna na stronie www.gasawa.pl oraz w siedzibie Urzędu Gminy. Wypełnioną ankietę można było przekazać e-mailem, przesłać pocztą tradycyjną na adres Urzędu Gminy lub wrzucić do urny wystawionej w holu Urzędu.

Łącznie przeprowadzono 141 ankiet. Wzór ankiety stanowi załącznik nr 2. Wyniki przeprowadzonej ankiety przedstawia załącznik nr 3.

10.4 Konsultacje społeczne projektu Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa

Konsultacje społeczne projektu Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa trwały od 09.01.2017 do 13.02.2017 r. W tym czasie zbierane były uwagi (ustne, pisemne i elektroniczne) do projektu programu rewitalizacji.

Formy konsultacji społecznych wykorzystane w procesie przygotowania programu na etapie programowania:

- ✓ Zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej

W terminie do 13.02.2017 r. trwały konsultacje społeczne, podczas których interesariusze mieli możliwość wnoszenia uwag do projektu programu rewitalizacji za pomocą formularza konsultacji społecznych (wzór formularza przedstawia załącznik nr 2).

Formularz uwag był dostępny na stronie www.gasawa.pl oraz w siedzibie Urzędu Gminy. Wypełniony formularz konsultacji można było przekazać e-mailem, przesłać pocztą tradycyjną na adres Urzędu Gminy lub dostarczyć osobiście do Urzędu.

- ✓ Spotkania

Spotkania z mieszkańcami obszaru rewitalizacji oraz pozostałymi mieszkańcami gminy odbyły się w sołectwach Obudno i Szelejewo. Uczestnikom spotkania przedstawiono treść projektu

programu rewitalizacji. W celu ułatwienia zrozumienia prezentowanych treści i odniesienie się do nich, na spotkaniach wykorzystano wizualizację w postaci prezentacji graficznej. Wszyscy zainteresowani mieli możliwość zgłaszania podczas spotkania swoich uwag do dokumentu.

✓ Uwagi ustne

Inną formą prowadzonych konsultacji było zbieranie uwag ustnych. Wszyscy zainteresowani mieli możliwość osobistego lub telefonicznego kontaktu z wyznaczonym pracownikiem Urzędu Gminy, który odpowiadał na uwagi i pytania w zakresie konsultowanych dokumentów ich treści.

10.5 Partycypacja społeczna na etapie wdrażania i monitorowania

Aby zapewnić i utrzymać zainteresowanie społeczeństwa rewitalizacją oraz zagwarantować wszystkim interesariuszom wiedzę i możliwość uczestniczenia w procesie rewitalizacji, przez cały okres wdrażania prowadzone będą działania związane z promocją i informowaniem o realizacji poszczególnych projektów rewitalizacyjnych zawartych w programie oraz stanie wdrażania programu. W celu zapewnienia każdemu zainteresowanemu dostępu do tych informacji i możliwość zgłaszania uwag przewidywane są następujące formy konsultowania/informowania:

- Strona internetowa www.gasawa.pl,
- Biuletyn Informacji Publicznej,
- Zebrania sołeckie,
- Promocja działań rewitalizacyjnych podczas lokalnych imprez,
- Rozmowy z przedstawicielami mieszkańców – radnymi i sołtysem.

11 SYSTEM ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ PROGRAMU REWITALIZACJI

Istotą procesu rewitalizacji jest zapewnienie możliwości prowadzenia szerokich działań partycypacyjnych, w tym sprawny przepływ informacji pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w jego realizację. Jednym z kluczowych czynników sukcesu programu rewitalizacji jest umożliwienie udziału w całym procesie rewitalizacji szerokiego grona interesariuszy.

Zdajemy sobie sprawę, że obecnie społeczeństwo nie ma jeszcze wielkich potrzeb w tym zakresie, dlatego jednym z problemów będzie coraz szersze angażowanie interesariuszy w prowadzone działania. Zatem najważniejszym elementem w początkowej fazie realizacji programu rewitalizacji, będzie podejmowanie licznych działań informacyjnych oraz integracyjnych, tak aby

przekazać jak najwięcej informacji o podejmowanych działaniach a także o możliwościach aktywnego uczestnictwa w realizowanych pracach.

W tym zakresie ważnym elementem będzie odpowiednie zarządzanie programem. Zgodnie z zapisami Ustawy o rewitalizacji główne podmioty, na których spoczywa obowiązek sprawnego przygotowania i wdrożenia programu to: Wójt Gąsawy, Rada Gminy.

Obecnie w gminie nie funkcjonuje Komitet Rewitalizacji. Zakładamy że w miarę prowadzonych działań partycypacyjnych, taki komitet zostanie ustanowiony w dużej mierze z udziałem interesariuszy. Obecnie zadania procesie przygotowania i wdrażania programu rewitalizacji realizowane były przez:

Wójt

- Wyznaczanie zespołu odpowiedzialnego za prowadzenie analiz służących wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, sporządzeniu lub zmian LPR, ocenie aktualności i stopnia jego realizacji,
- Organizacja i prowadzenie działań informacyjnych oraz konsultacji społecznych,
- Zapewnienie obsługi organizacyjnej Programu Rewitalizacji,
- Przygotowanie odpowiednich uchwał dla Rady Gminy o przyjęcie i zatwierdzenie obszarów rewitalizacji i programu rewitalizacji

Rada Gminy

- Wyznaczenie w drodze uchwały obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji,
- Zatwierdzenie i uchwalenie LPR,
- Wprowadzenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w LPR, służących realizacji zadań własnych gminy, do załącznika do uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy,

Komitet Rewitalizacji (w przyszłości)

Stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni rolę opiniodawczo-doradczą Wójta. Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji zapewniające wyłanianie przez interesariuszy ich przedstawicieli, określi w drodze uchwały Rada Gminy w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia uchwalenia Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa.

Sposób koordynacji działań podmiotów uczestniczących w programie rewitalizacji

Ponieważ koordynatorem całego procesu rewitalizacji Gminy Gąsawa będzie Urząd Gminy, który jako instytucja samorządowa posiada odpowiedni potencjał organizacyjny oraz

doświadczenie niezbędne do realizacji tego zadania, Wójt Gminy Gąsawa wyznaczy pracownika odpowiedzialnego za wsparcie wszystkich powyższych organów w realizacji ich zadań.

Najważniejsze zadania podmiotu koordynującego – Koordynatora:

- Opracowanie zasad i organizacja sprawnej współpracy ze wszystkim podmiotami zaangażowanymi w realizację programu,
- Koordynowanie działań projektowych wymagających jednoczesnego zaangażowania jednostek i spółek gminy oraz strony społecznej,
- Współpraca z Komitetem Rewitalizacji w sprawach związanych przygotowaniem, prowadzeniem i oceną rewitalizacji,
- Inicjowanie projektów ujętych w programie poprzez rezerwowanie środków w budżecie gminy, składanie wniosków i pozyskiwanie środków zewnętrznych na ich realizację,
- Opiniowanie propozycji zmian w budżecie gminy odnośnie wartości zadań realizowanych w ramach programu,
- Ocena projektów zgłoszonych do realizacji na obszarze objętym rewitalizacją pod kątem osiągnięcia celów programu,
- Przygotowywanie projektów aktualizacji programu, w tym w szczególności wykazu projektów,
- Promocja programu oraz stworzenie systemu informacji o programie i jego zasadach,
- Organizacja i wdrażanie systemu monitorowania rzeczowego i finansowego dla programu,
- Dokonywanie okresowych przeglądów realizacji projektów, w tym wizyty na miejscu,
- Opracowanie systemu sprawozdawczości z realizacji programu,
- Sporządzanie raportów okresowych oraz raportu końcowego z realizacji programu.

System wdrażania programu rewitalizacji - przyjęcia LPR przedstawia się następująco:

- Zarządzanie, koordynowanie monitoring i ocena
- Zapewnienie spójności z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu i dokumentami lokalnymi
- Zaangażowanie lokalnych partnerów

Wdrażanie Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektora: publicznego, społecznego i gospodarczego. Realizacja niniejszego programu wiąże się z udziałem podmiotu zarządzającego i koordynującego poszczególne działania (pracownika Urzędu Gminy) także w procesie monitoringu i oceny programu (przede wszystkim zapewnienie zgodności z harmonogramem realizacji programu rewitalizacji).

Głównym zadaniem wszystkich podmiotów zaangażowanych w proces rewitalizacji jest ukierunkowanie, kontrolowanie i ocena z punktu widzenia zapewnienia pełnej spójności z dokumentami strategicznymi. Jest to wyjątkowo istotne z uwagi na znaczenie realizacji programu

dla sprawnej implementacji pozostałych instrumentów rozwoju gminy, a także np. dla możliwości pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych, itp.

System informacji i promocji

Partycypacja społeczności lokalnej na każdym etapie powstawania i realizacji programu rewitalizacji odgrywa niezmiernie istotną rolę, dostarczając najbardziej rzetelnych informacji na temat problemów, potrzeb oraz potencjałów danego obszaru, które nie są możliwe do uzyskania na podstawie jedynie analizy danych statystycznych. Zaangażowanie na każdym etapie interesariuszy zainteresowanych udziałem w programie (m.in. organizacji pożytku publicznego, stowarzyszeń, przedsiębiorców, spółdzielni, mieszkańców Gminy Gąsawa) umożliwi im aktywny udział w planowaniu i wdrażaniu zmian społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych zgodnie z ich potrzebami i interesami. Dlatego też niezbędne jest umożliwienie wymiany informacji i dyskusji o kształcie, jaki powinna przybrać rewitalizacja za pomocą różnorodnych instrumentów promocyjnych i informacyjnych.

Działania informacyjne i promocyjne są nierozzerwalnie związane z mechanizmami włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji. Aby udział lokalnej społeczności w tworzeniu i wdrażaniu programu przyniósł spodziewane efekty, konieczne jest prowadzenie szeregu działań, skupiających się przede wszystkim na:

- Organizacji zebrań, spotkań, konsultacji i warsztatów z mieszkańcami zwłaszcza obszarów rewitalizowanych oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi, które stanowić mają forum wymiany informacji i pomysłów na działania rewitalizacyjne,
- Wydawaniu informatorów, ulotek, plakatów, publikowaniu ogłoszeń prasowych, zamieszczaniu informacji na tablicach ogłoszeń. Formy te pozwolą wypromować działania rewitalizacyjne nie tylko w lokalnym środowisku, ale także poza nim,
- Pełnym wykorzystaniu możliwości kontaktu elektronicznego w postaci publikacji na stronach internetowych i w serwisach społecznościowych oraz komunikacji poprzez pocztę elektroniczną.

Dzięki tak zorganizowanej informacji i promocji społeczność lokalna zyska możliwość aktywnego udziału w tworzeniu wizji obszaru zdegradowanego po rewitalizacji, współdecydowania o kształcie zmian oraz kontroli społecznej nad procesem realizacji programu.

W celu zapewnienia uczestnictwa możliwie szerokiego grona interesariuszy w konsultacjach społecznych, informacje na temat ich rozpoczęcia i form będą każdorazowo ogłoszone co najmniej 7 dni przed planowanym terminem ich przeprowadzenia w sposób zwyczajowo przyjęty w gminie oraz poprzez ogłoszenie na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej. Konsultacje będą przeprowadzane z wykorzystaniem różnych form, w

sposób ułatwiający zrozumienie treści. Termin wyznaczony na składanie uwag będzie nie krótszy niż 30 dni, a niezwłocznie po zakończeniu każdej z form konsultacji będzie opracowana informacja podsumowująca jej przebieg ze wskazaniem czasu, miejsca oraz uwag zgłoszonych w trakcie procesu konsultacji.

Wszelkie formy partycypacji społecznej, w połączeniu z formami informacji i promocji, mają na celu pobudzenie i aktywizację społeczności na rzecz rozwoju lokalnego z wykorzystaniem posiadanej wiedzy i doświadczenia wszystkich interesariuszy, tak aby wszelkie podejmowane działania prowadziły do urzeczywistnienia wizji obszaru po rewitalizacji.

12 SYSTEM MONITORINGU, OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ I SYSTEM WPROWADZANIA ZMIAN

System monitoringu i oceny skuteczności działań

Monitorowanie postępów realizacji oparte będzie na stałym pozyskiwaniu i analizowaniu danych dotyczących realizacji poszczególnych projektów. Bieżąca i systematyczna analiza danych ilościowych i jakościowych osiągniętych w trakcie realizacji projektu i porównanie ich z zaplanowanymi w programie, pozwoli na wykrycie rozbieżności oraz umożliwi odpowiednio wczesną korektę możliwych do przewidzenia komplikacji. Zastosowane będą dwie formy monitoringu: monitorowanie postępu prac oraz monitorowanie środków finansowych projektu.

Monitoring rzeczowy obejmuje proces realizacji i polegać będzie przede wszystkim na bieżącej kontroli zakresu merytorycznego prowadzonych działań oraz harmonogramu wdrażania projektu na podstawie pomiarów osiągania założonych rezultatów oraz wskaźników realizacji i ich analizy, a także weryfikacji przedmiotowej zgodności z założeniami LPR.

Monitoring finansowy obejmuje zarządzanie środkami przyznanymi na realizację programu i jest podstawą oceny sprawności ich wydatkowania. Polegać będzie na bieżącej kontroli finansowych aspektów inwestycji: przepływów gotówkowych i poziomu wykorzystania funduszy w poszczególnych kategoriach budżetowych, weryfikacji kwalifikowalności kosztów oraz gromadzeniu informacji o źródłach finansowania programu i stopniu wykorzystania dotacji. Istotnym elementem będzie również kontrola wykonania wzajemnych rozliczeń i zobowiązań z podwykonawcami, ewentualnymi partnerami, uczestnikami projektu i pracownikami oraz weryfikacja finansowej zgodności z założeniami programu.

Monitoring końcowy zweryfikuje, czy wytyczone cele zostały zrealizowane.

Wszystkie projekty objęte programem rewitalizacji będą podlegały jednakowemu systemowi oceny. Odpowiedzialny za to będzie koordynator ds. rewitalizacji. Do jego obowiązków należeć będzie także wykonanie wzoru formularza oceny projektu, który będzie wypełniany przez poszczególne podmioty wykonujące projekty rewitalizacyjne. Umożliwi to oszacowanie wartości wskaźników produktu i rezultatu z perspektywy pojedynczej inwestycji, co z kolei umożliwi opisanie i porównanie efektów w sposób jednoznaczny i przejrzysty. Gromadzenie kart projektów inwestycji już zrealizowanych pozwoli ocenić ich skuteczność oraz zdefiniować zagrożenia i szanse inwestycji o zbliżonym charakterze. Stanowić to będzie punkt odniesienia w następnych latach procesu rewitalizacji i pozwoli nadać mu pożądany kierunek oraz uniknąć błędów dotychczas popełnionych.

System wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu

Ze względu na cel i charakter Lokalny Program Rewitalizacji ma formułę otwartą, tzn. że w przypadku zmiany wymogów prawnych, pojawiania się nowych problemów oraz wykreowania nowych projektów – będzie on aktualizowany. Projekty odpowiadające na zidentyfikowane problemy będą systematycznie przygotowywane w całym okresie wdrożeniowym.

Sytuacje, w których konieczna może być zmiana programu to m.in.:

- Zmiana aktualnych warunków sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy,
- Nowo zidentyfikowane potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszarów kryzysowych,
- Wzrost bądź spadek poziomu zaangażowania podmiotów lokalnych w planowane działania,
- Konieczność dostosowania działań do możliwości budżetu gminy oraz dostępności środków zewnętrznych.

Zgodnie z zapisami Ustawy o rewitalizacji, w przypadku stwierdzenia, że LPR wymaga zmiany, wójt występuje do Rady Gminy z wnioskiem o jego zmianę. Do wniosku załącza się opinię Komitetu Rewitalizacji. Zmiana LPR następuje w trybie, w jakim został on uchwalony. Zmiana LPR nie wymaga uzyskania opinii ani przeprowadzania konsultacji społecznych jeżeli nie dotyczy przedsięwzięć zawartych na liście podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ani nie wymaga zmiany uchwały w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Wprowadzania zmian do LPR przedstawia się następująco:

- Rada Gminy z własnej inicjatywy lub na wniosek Wójta, po uzyskaniu opinii Komitetu Rewitalizacji podejmuje uchwałę o zmianie LPR
- Wójt ogłasza informację o podjęciu uchwały o zmianie LPR
- Przygotowanie projektu zmiany LPR

- Konsultacje społeczne projektu zmiany LPR (jeśli zmiana dot. listy podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych lub wymaga zmiany uchwały o Specjalnej Strefie Rewitalizacji)
- Wniosek o zaopiniowanie projektu zmiany LPR do podmiotów wymienionych w art. 17 ustawy o rewitalizacji (jeśli zmiana dot. listy podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych lub wymaga zmiany uchwały o Specjalnej Strefie Rewitalizacji)
- Wprowadzenie zmian wynikających z przeprowadzonych konsultacji społecznych i uzyskanych opinii
- Uchwała Rady o przyjęciu zmiany LPR

13 Wykaz niezbędnych zmian ocen i opinii

Opinia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko² projekt Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2016-2020 został przedłożony Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Bydgoszczy celem uzgodnienia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy pismem **Nr.....** uzgodnili odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla niniejszego dokumentu.

Opinia Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko² ³projekt Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2016-2020 został przedłożony do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy celem uzgodnienia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu. Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Bydgoszczy pismem **Nr.....** uzgodnili odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla niniejszego dokumentu.

² Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zmianami

³ Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zmianami

ZAŁĄCZNIKI

1. Szczegółowy opis poszczególnych projektów
2. Wzór formularza konsultacji społecznych (1)
3. Wzór formularza konsultacji społecznych (2)
4. Wzór ankiety
5. Wyniki ankietyzacji mieszkańców

Załącznik 4. Wyniki ankietyzacji mieszkańców

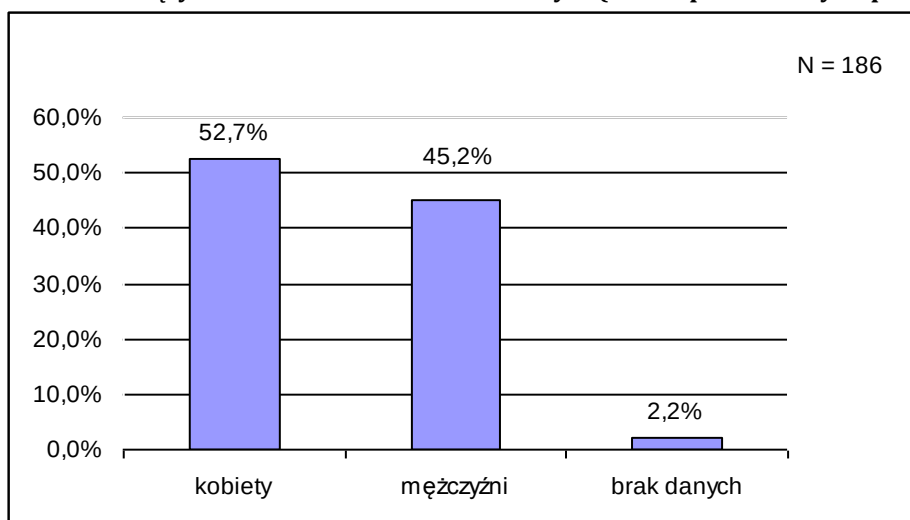
Wyniki badania ankietowego realizowanego podczas konsultacji społecznych w okresie od 08. 2016 r. do 11.2016 r. na terenie Gminy Gąsawa.

W okresie realizacji konsultacji społecznych na terenie Gminy Gąsawa otrzymano łącznie 186 ankiet (w wersji papierowej). Kwestionariusz ankiety zawierał zarówno pytania zamknięte z gotowymi odpowiedziami, jak i pytania otwarte, w których respondenci udzielali odpowiedzi własnymi słowami.

1. Dane metryczkowe

W badaniu ankietowym wzięły udział łącznie 186 osób z miejscowości położonych na terenie Gminy Gąsawa. W badanej grupie znalazło się 98 kobiet (52,7%) i 84 mężczyzn (45,2%). 4 osób nie udzieliło odpowiedzi odnośnie płci (2,2%).

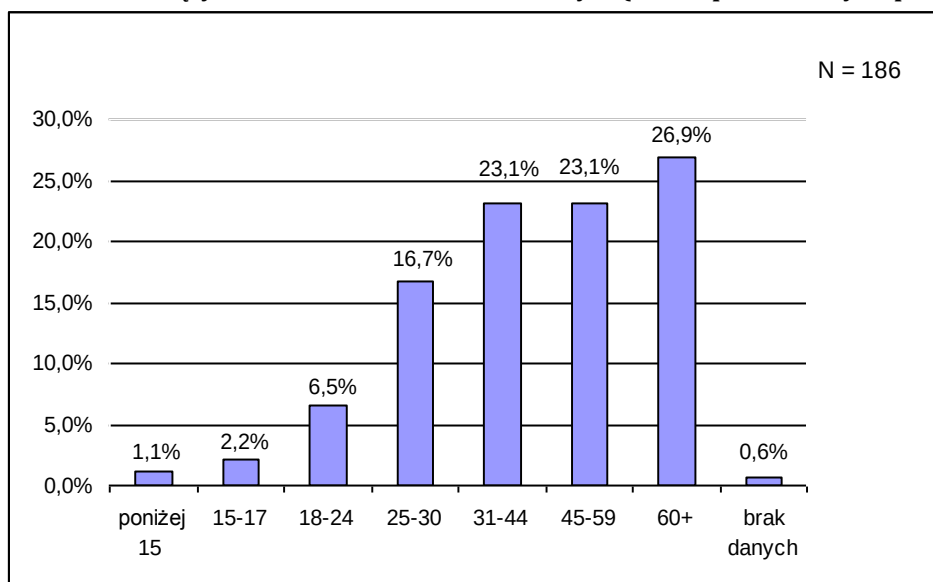
Wykres 1. Płeć osób biorących udział w badaniu ankietowym (udział procentowy odpowiedzi).



Źródło: Opracowanie własne

W próbie znaleźli się respondenci reprezentujący każdą grupę wiekową. Najliczniejsza była kategoria wiekowa 60+ (26,9%) a następnie kategoria 45-59 lat oraz 31-44 lat (po 23,1%). Kwestionariusze wypełniło też 31 osób w wieku 25-30 lat (16,7%), 12 osób w wieku 18-24 (6,5%), 4 respondentów w wieku 15-17 (2,2%) oraz 2 poniżej 15 lat (1,1%). 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi (0,6%).

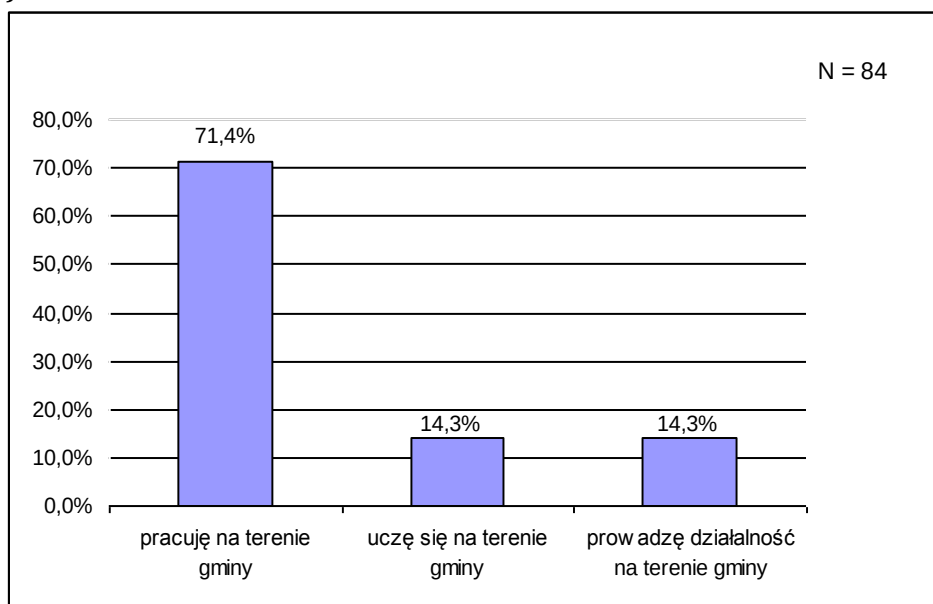
Wykres 2. Wiek osób biorących udział w badaniu ankietowym (udział procentowy odpowiedzi).



Źródło: Opracowanie własne

60 respondentów pracuje na terenie gminy, 12 uczy się na terenie gminy oraz również 12 prowadzi działalność na terenie gminy.

Wykres 3. Miejsce pracy/nauki osób biorących udział w badaniu ankietowym (udział procentowy odpowiedzi).



Źródło: Opracowanie własne

Opinie w badaniu ankietowym wyraziły osoby deklarujące różny poziom wykształcenia: zasadnicze zawodowe – 70 osób (38,5%), średnie (liceum, technikum) – 46 osób (25,3%), wyższe – 27 osób (14,8%), podstawowe, gimnazjum – 20 osób (12,0%), pomaturalne – 12 osób (6,6%) a także niepełne podstawowe – 7 osób (3,8%).

Ankietowani reprezentowali różny status zawodowy: pracownik – 61 osób (32,4%), rencista/emeryt – 44 osób (23,4%), pracownik umysłowy – 24 osoby (12,8%), bezrobotny – 21 osób (11,2%), student/uczeń – 15 osób (8,0%), oraz przedsiębiorca – 7 osób (3,7%). 16 osób (8,5%) zaznaczyło odpowiedź – inne, w tym 8 osób (4,3%) – rolnik, 4 osoby (2,1%) – gospodarstwo/gospodarstwo domowe, 1 osoba (0,5%) – kierowca, 1 osoba (0,5%) – mama, 1 osoba (0,5%) – pracownik wojska oraz 1 osoba (0,5%) – działalność wychowawcza.

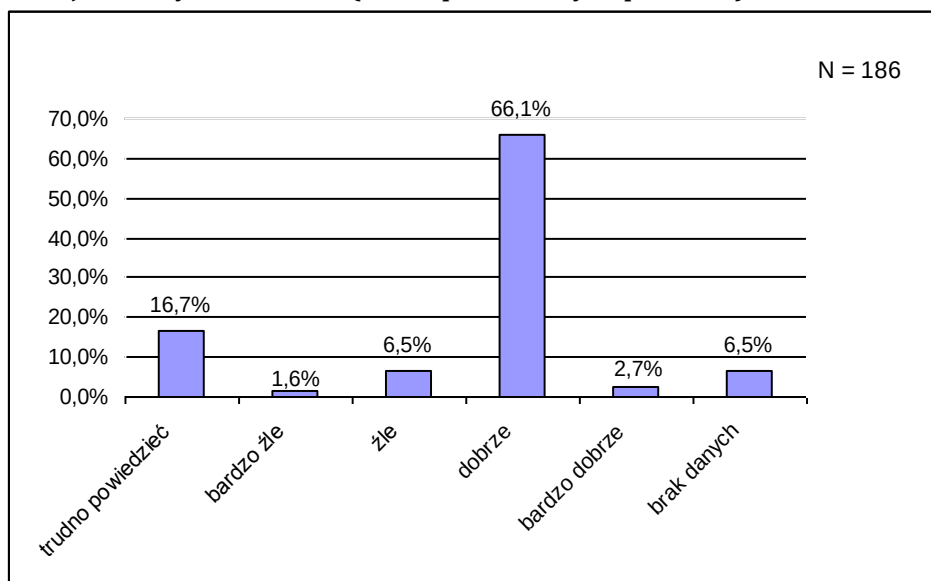
Sektory w których respondenci pracują bądź prowadzą działalność gospodarczą przedstawiają się następująco: 36 osób (25%) zaznaczyło odpowiedź – nie dotyczy, 33 osoby (23%) – usługi, przemysł i administracje po 21 osób (po 14,6%), rolnictwo – 16 osób (11,1%), w innych sektorach działa 17 ankietowanych (11,8%), w tym 7 osób (4,7%) wpisało, że są emerytami/rencistami, 4 osoby (2,8%) - uczniami, 2 osoby (1,4%) wpisały, że pracują w sektorze edukacji. Działalność wychowawcza, pracownik wojskowy, kierowca i konsulting - po 1 osobie (po 0,7%).

U ankietowanych liczba osób w gospodarstwach domowych przedstawia się następująco: 283 jest aktywnych zawodowo, 291 uczących się i niepracujących, 133 emerytów/rencistów.

2. Jak ogólnie oceniają Państwo jakość życia w Gminie ?

Jakość życia w danym miejscu zamieszkania została oceniona dobrze. Większość osób wybrała odpowiedź dobrze (66,1% wskazań). 16,7% osób przyznało, że nie może jednoznacznie ocenić jakości życia w swojej miejscowości, a jedynie 12 osób (6,5%) oceniły to na złym poziomie. 3 respondentów (1,6%) udzieliło odpowiedzi „bardzo źle”. 5 osób (2,7%) ocenia bardzo dobrze jakość życia w Gminie a 12 ankietowanych (6,5%) nie udzieliło odpowiedzi.

Wykres 4. Ocena jakości życia w Gminie (udział procentowy odpowiedzi).



Źródło: Opracowanie własne

3. Gdzie Państwo korzystacie z poniższych usług ?

W przypadku podstawowej opieki zdrowotnej, usług rehabilitacyjno – opiekuńczych oraz sportu i rekreacji badani deklarowali, że korzystają głównie w innej miejscowości niż miejsce zamieszkania w gminie (kolejno: 51,5%, 43,4%, 41,9%). Z rozrywki i kultury ankietowani korzystają głównie poza gminą – 38,2%, tak samo z drobnych usług rzemieślniczych – 47,1%. 40,1% respondentów korzysta w miejscu zamieszkania z zakupów spożywczych i pierwszej potrzeby. Ankietowani w przypadku usług: opieka żłobkowa, opieka przedszkolna, edukacja podstawowa/gimnazjalna oraz edukacja zawodowa/szkoły średnie głównie deklarują brak potrzeby korzystania (kolejno: 88,0%, 66,7%, 51,0%, 59,2%, 44,4%). Poza gminą z opieki żłobkowej korzysta 4,7%. Z opieki przedszkolnej na drugim miejscu klasują się korzystanie w innej miejscowości niż miejsce zamieszkania – 20,1%, podobnie jest z usługami: edukacja

podstawowa/gimnazjalna, edukacja zawodowa/szkoły średnie oraz zajęcia pozalekcyjne (kolejno: 33,3%, 27,6%, 36,0%)

Tabela 1. Lokalizacja korzystania z usług (udział procentowy).

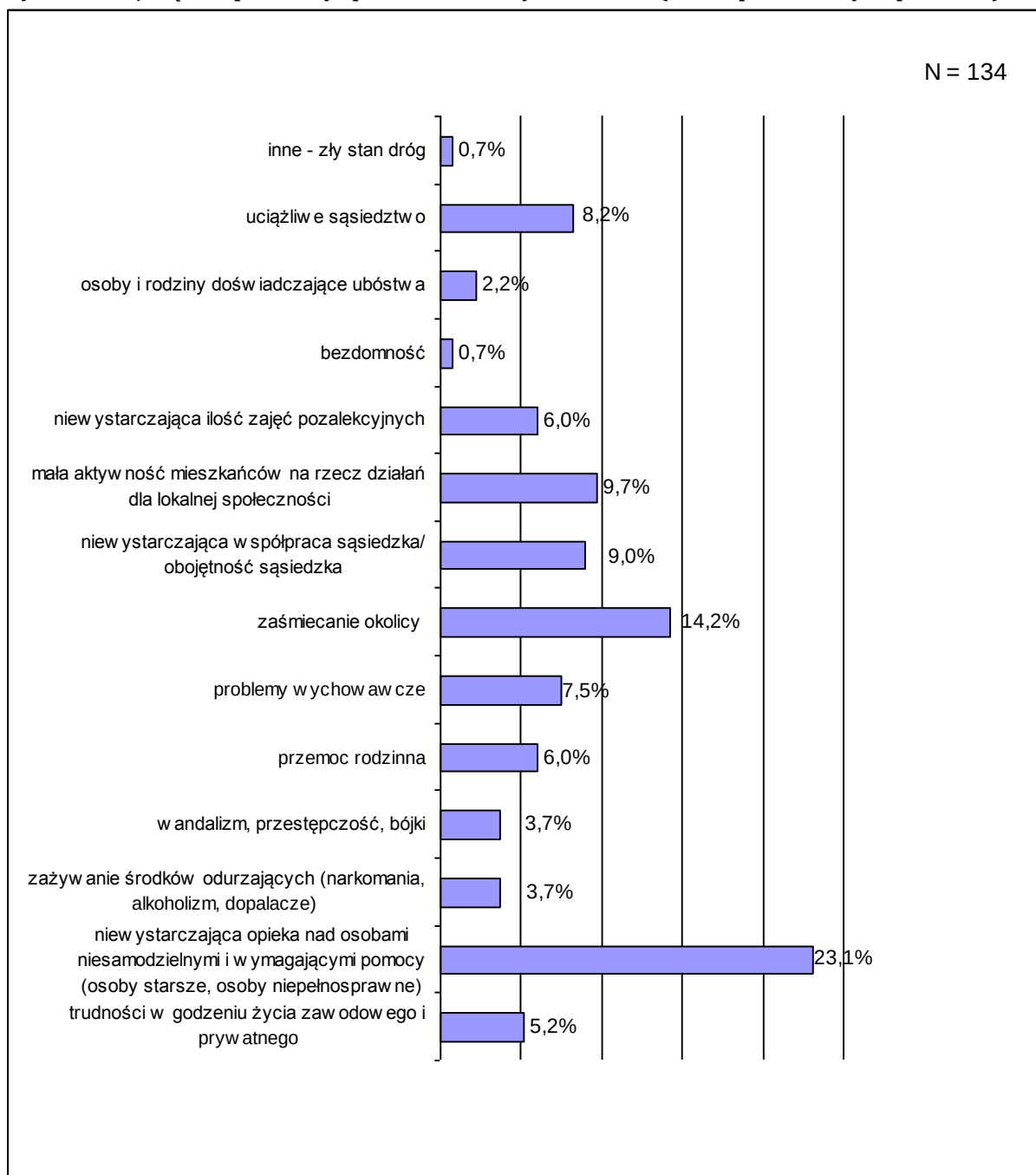
usługi	W miejscu zamieszkania	W innej miejscowości niż miejsce zamieszkania w gminie	Poza gminą	Mam taką potrzebę, ale nie korzystam	Nie mam takiej potrzeby
Opieka żłobkowa	0,0%	3,3%	4,7%	4,0%	88,0%
Opieka przedszkolna	8,6%	20,1%	1,2%	3,1%	66,7%
Edukacja podstawowa/gimnazjalna	12,6%	33,3%	0,6%	2,5%	51,0%
Edukacja zawodowa/szkoły średnie	5,3%	27,6%	4,6%	3,3%	59,2%
Zajęcia pozalekcyjne	9,2%	36,0%	7,2%	3,3%	44,4%
Podstawowa opieka zdrowotna	15,8%	51,5%	22,8%	3,5%	6,4%
Usługi rehabilitacyjno – opiekuńcze	8,2%	43,4%	23,3%	3,8%	21,4%
Sport i rekreacja	16,3%	41,9%	22,5%	3,8%	15,6%
Rozrywka i kultura	7,6%	35,9%	38,2%	3,5%	14,7%
Zakupy spożywcze i pierwszej potrzeby	40,1%	34,0%	22,6%	2,3%	1,1%
Drobne usługi rzemieślnicze (np. szewc, zegarmistrz, pralnia)	3,9%	33,5%	47,1%	0,6%	14,8%

Źródło: Opracowanie własne

4. Jakie problemy społeczne występują w Państwa otoczeniu?

Największym problemem na terenie gminy według ankietowanych jest niewystarczająca opieka nad osobami niesamodzielnymi i wymagającymi pomocy (osoby starsze, osoby niepełnosprawne) (23,1%). Respondenci zauważają również problem w zaśmiecaniu okolicy – 14,2%. Dodatkowo aktywność mieszkańców na rzecz działań dla lokalnej społeczności jest niewielka (9,7%) jak również współpraca sąsiedzka (9,0%). Niektórzy respondenci zauważyli, że problemem jest uciążliwe sąsiedztwo – 8,2%, problemy wychowawcze – 7,5%, przemoc rodzinna – 6,0%, niewystarczająca ilość zajęć pozalekcyjnych – 6,0%, trudność godzenia życia zawodowego i prywatnego – 5,2%. Niewielki procent ankietowanych dostrzega problem w zażywaniu środków odurzających (narkomania, alkoholizm, dopalacze) – 3,7%, w wandalizmie, przestępczości, bójkach – 3,7%. 2,2% respondentów uważa, że jest problem w ilości osób i rodzin doświadczających ubóstwa. 1 osoba (0,7%) uznała, że jest problem dotyczący bezdomności oraz tak samo 1 osoba (0,7%) dopisała problem dotyczący złego stanu dróg.

Wykres 5. Największe problemy społeczne na danym obszarze (udział procentowy odpowiedzi).

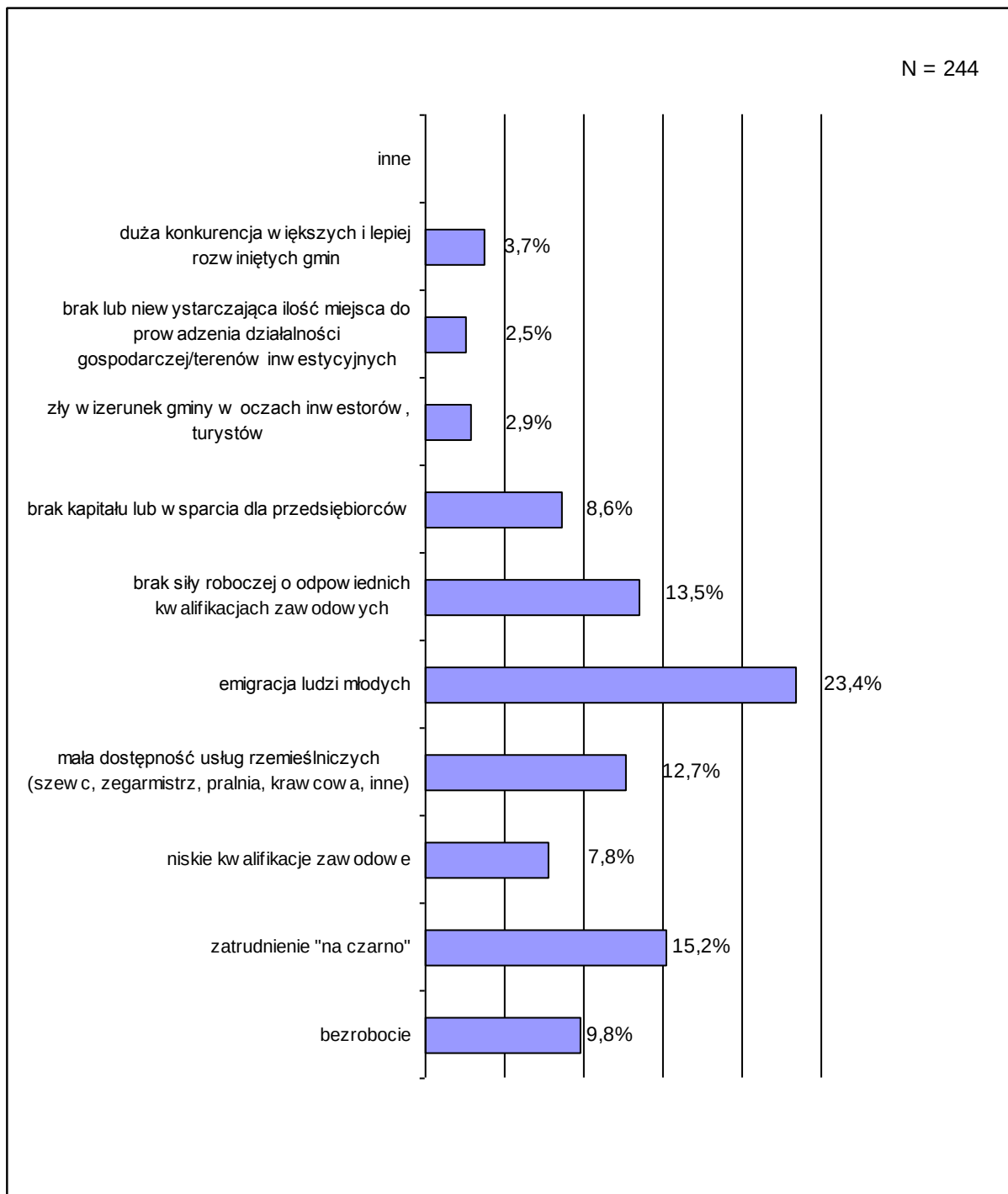


Źródło: Opracowanie własne

5. Na ile zjawiska i problemy o charakterze gospodarczym występują w Państwa otoczeniu ?

Największym problemem w sferze gospodarczej w miejscu zamieszkania respondentów jest emigracja ludzi młodych (23,4%). Dużym utrudnieniem na danym terenie jest również zatrudnienie na czarno (15,2%), brak siły roboczej o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych (13,5%), mała dostępność usług rzemieślniczych (szewc, zegarmistrz, pralnia, krawcowa, inne) (12,7%). Mniej licznie wskazywano na bezrobocie (9,8%), brak kapitału lub wsparcia dla przedsiębiorców (8,6%), niskie kwalifikacje zawodowe (7,8%), duża konkurencja większych i lepiej rozwiniętych gmin (3,7%). Najmniejszymi problemami w sferze gospodarczej ankietowani uznali zły wizerunek gminy w oczach inwestorów, turystów – 2,9% oraz brak lub niewystarczająca ilość miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej/terenów inwestycyjnych – 2,5%.

Wykres 6. Największe problemy gospodarcze na danym obszarze (udział procentowy odpowiedzi).

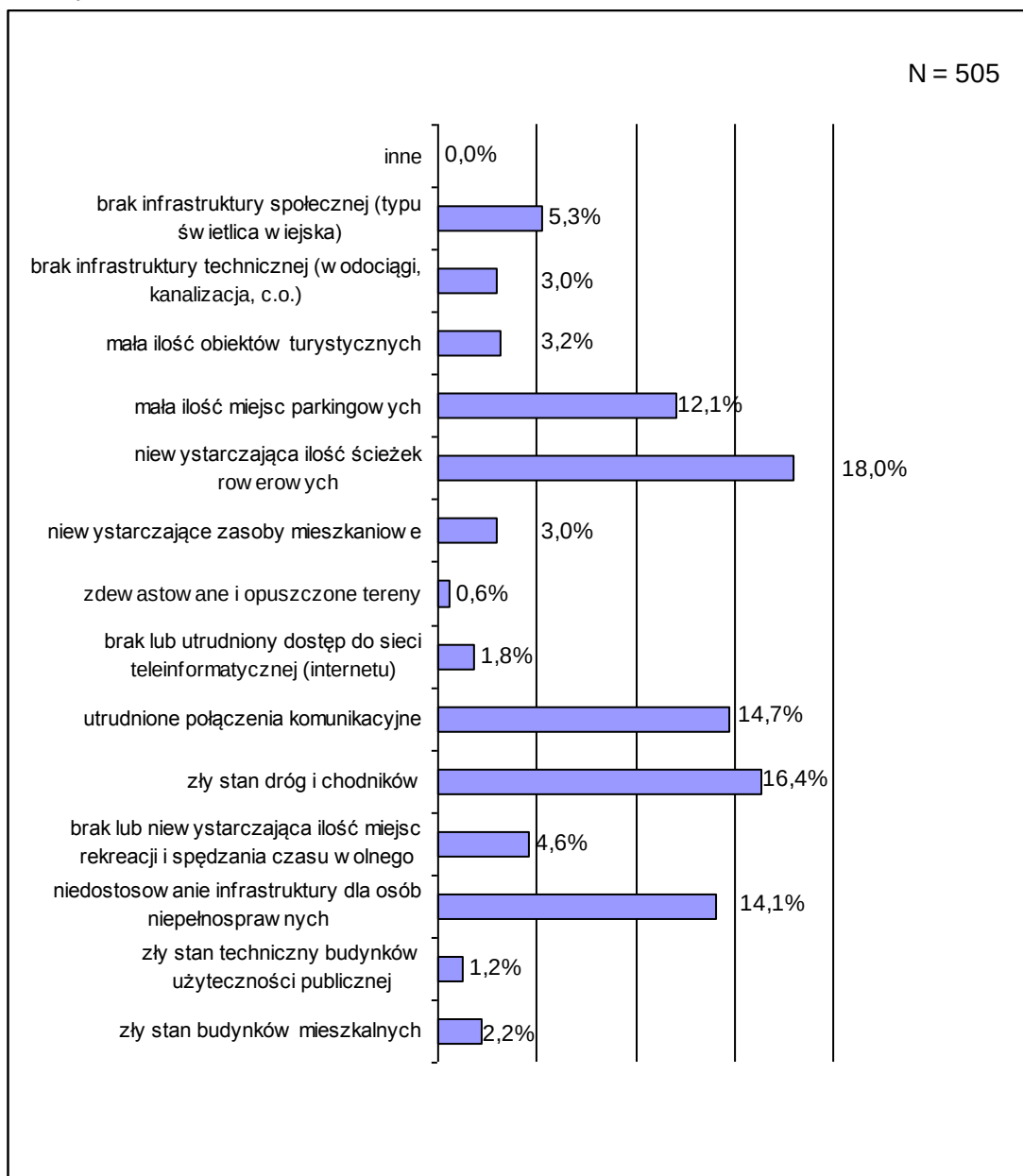


Źródło: Opracowanie własne

6. Na ile zjawiska i problemy o charakterze przestrzenno – funkcjonalnym występują w Państwa otoczeniu?

Głównymi problemami wskazywanymi przez respondentów w sferze przestrzenno – funkcjonalnej jest niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych (18,0%), zły stan dróg i chodników (16,4%), utrudnione połączenia komunikacyjne (14,7%) oraz niedostosowanie infrastruktury dla osób niepełnosprawnych (14,1%). Innym problematycznym aspektem jest mała ilość miejsc parkingowych (12,1%). Mieszkańcy gminy zauważają również, że w ich otoczeniu brak infrastruktury społecznej (typu świetlica wiejska) - 5,3% oraz brak lub niewystarczająca ilość miejsc rekreacji i spędzania czasu wolnego - 4,6%. Niewielka liczba mieszkańców gminy zwróciła uwagę na małą ilość obiektów turystycznych - 3,2%, brak infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, c.o.) - 3,0%, niewystarczające zasoby mieszkaniowe - 3,0%, zły stan budynków mieszkalnych - 2,2%. Niewielki odsetek ankietowanych dostrzegło problem w utrudnionym dostępie do sieci teleinformatycznej (internetu) - 1,8%, w złym stanie technicznym budynków użyteczności publicznej - 1,2%. 0,6% respondentów dostrzega problem w obecności zdewastowanych i opuszczonych terenach.

Wykres 7. Największe problemy przestrzenno - funkcjonalne na danym obszarze (udział procentowy odpowiedzi).

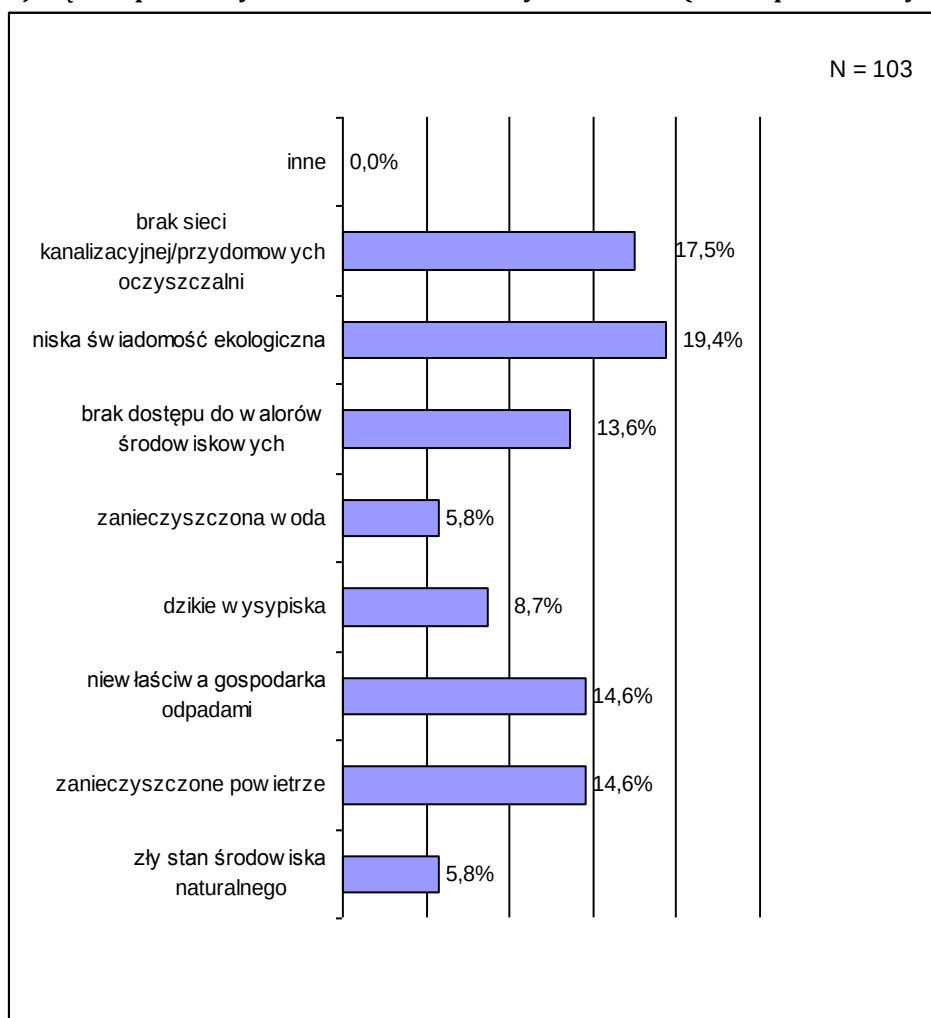


Źródło: Opracowanie własne

7. Na ile zjawiska i problemy o charakterze środowiskowym występują w Państwa otoczeniu?

W sferze środowiskowej ankietowani zauważali różne problemy. Najważniejszymi według mieszkańców problemami jest niska świadomość ekologiczna (19,4%) oraz brak sieci kanalizacyjnej/przydomowych oczyszczalni (17,5%). Część ankietowanych wskazała również na niewłaściwą gospodarkę odpadami (14,6%) oraz zanieczyszczone powietrze (14,6%), 8,7% respondentów dostrzega problem w dzikich wysypiskach, a nieliczni uważają, że należy poprawić stan środowiska naturalnego (5,8%) jak i wód (5,8%).

Wykres 8. Największe problemy środowiskowe na danym obszarze (udział procentowy odpowiedzi).



Źródło: Opracowanie własne

8. Czego najbardziej potrzeba w Pana(i) miejscu zamieszkania, aby stało się ono bardziej przyjazne dla mieszkańców i mogło się lepiej rozwijać?

Osoby biorące udział w badaniu ankietowym wskazały szereg różnego rodzaju potrzeb w ich miejscu zamieszkania. W odpowiedziach respondentów pojawiły się zarówno kwestie społeczne, jak i związane z infrastrukturą techniczną.

Do najważniejszych potrzeb społecznych zaliczono:

- Zakup sprzętu sportowego dla mieszkańców
- Ogólny dostęp do kąpielisk
- Oznaczanie obiektów historycznych, architektonicznych, przyrodniczych
- Częstsze kontrole pracowników opieki społecznej, bardziej wnikliwe wywiady środowiskowe, poświęcanie większej uwagi rodzinom, które utrudniają życie w najbliższym otoczeniu
- Organizowanie zajęć fitness, siłowni
- Organizowanie zajęć tanecznych
- Organizowanie zajęć dla dzieci
- Dbłość o środowisko
- Zakaz wyrzucania nieczystości z mieszkań na teren wspólnoty mieszkaniowej

Ankietowani zwrócili również uwagę na potrzeby w kwestii infrastrukturalnej:

- Budowa chodników, dróg, ścieżek rowerowych
- Budowa oświetlenia ulicznego, m.in. przy firmie „Eltyb”
- Budowa świetlicy
- Budowa żłobka
- Zlikwidowanie toalety publicznej (własność gminy) z której nikt nie korzysta
- Poprawa komunikacji prowadzącej do opieki medycznej
- Poprawa komunikacji na trasie Żnin - Annowo
- Dbanie o porządek (czyszczenie chodników, naprawianie)
- Zagospodarowanie plaży
- Budowanie zadaszeń na przystankach